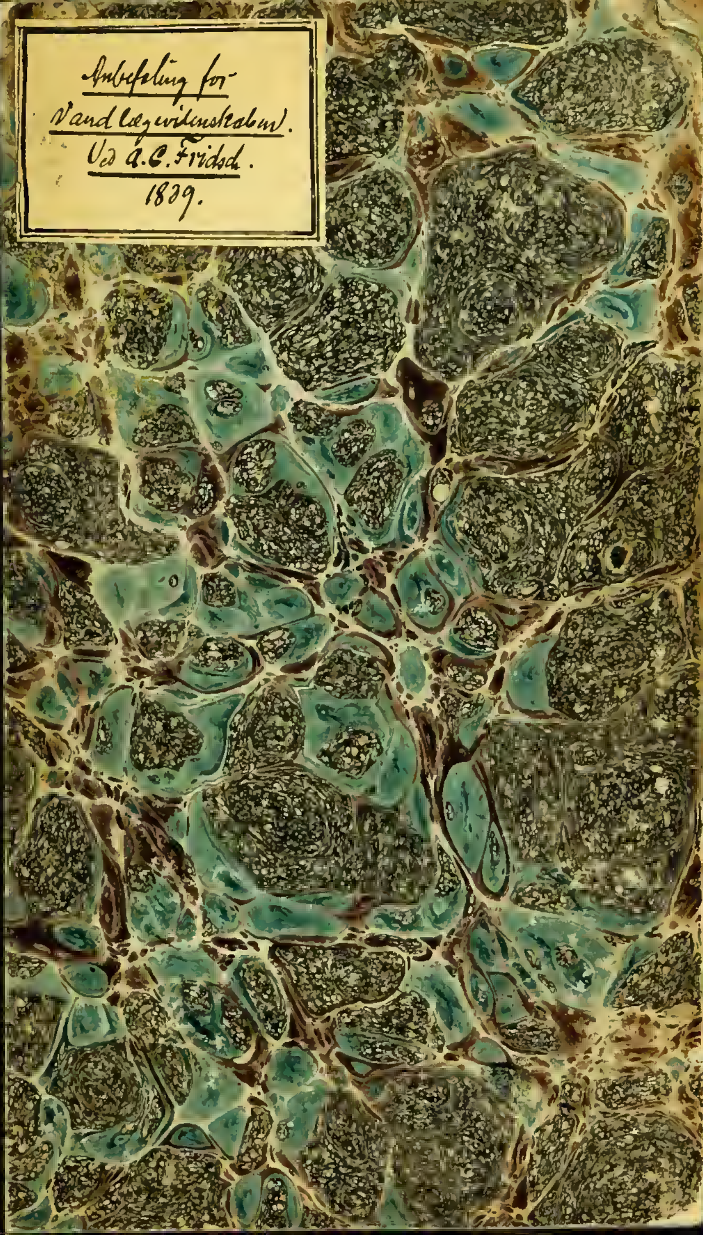

Anbefaling for-
Vandlægevidenskaben.
Ved A.C. Fridsch.
1839.

Betragtninger,

Erfaringer og deres Resultater,

til

Anbefaling

for

Vandlægevidenskaben,

der offentliggjøres efter allerhøieste Villie, og efter et længere Ophold ved den Prießnitzske Vandlægeanstalt i Gräfenberg,

af

Ed. Schnizlein,

Doctor med. & chir., og practiserende Læge i München,

1838;

ved

A. C. Fridsch.

Kjøbenhavn.

Trykt paa Oversætterens Forlag i det Poppske Officin, ved J. G. Salomon.

1839.

Forord.

Ligesom der i den politiske Verden alt i en Række af Aar føres en Kamp paa Liv og Død imellem de ældre og nyere Priciper, og ligesom man der søger at simplificere den altfor complicerte Statsmachine; saaledes er i de senere Aar i den medicinske Verden begyndt en Kamp om Liv og Død, der truer med at ryste den bestaaende Lægemethode i sine Grundpiller, og der har intet mindre til Formaal, end med Rode at oprykke de i en Række af Aarhundreder Lægevidenskaben opdyngede og forældede Principer, for at give Plads for nyere, der vel i Antal og kunstig Sammenfoining staae tilbage for hine, men der, naar sund Fornuft og sand Værdie skulle afgive Maalestokken, synes at rage høit over disse. Som vi under Kampen i den politiske Verden see Manden, der er begavet med et sikkert Blik, med Aand, Kraft, Mod og Udholdenhed, skjøndt uindviet i den kunstig sammensatte Statsmachines Mysterier, at overvinde overdreven Forsigtighed, Dumhed, Uvidenhed og ond Villie, og trods alle Hindringer at bane sig Veien igjennem det Mørke, der omgiver ham, og saaledes

at skabe Held og Velsignelse over sit Fædreland; saaledes see vi nu i den medicinske Verden, den her i dette Skrift uden al Tvivl rigtigt vurderede „bondefødte“ Vincens Prießnitz, alene ved Hjelp af de ham af Naturen skjenkede Gaver, at udvikle en Lære, ikke paa Papiret, men i Gjerningen, der forekommer den Uhildede klar og reen som Dagens Lys, og efter mangen Kamp med hiin overdrevne Forsigtighed &c., endelig seirende at begrunde en Lægeanstalt, hvor den Syge, ja selv den af Lægerne Opgivne, atter gjenvinder sin Sundhed; en Lægeanstalt, hvortil, som til den øverste Høiskole, saavel den videnskabelig dannede Læge som Ikke=Lægen ile hen, for af denne Mands rige Erfaringer at samle nye, dem før ukjendte Kundskaber. Saaledes er det første Feltslag vundet, men Kampen i den medicinske Verden er dog endnu kun i sin Begyndelse; det liberale Partie er endnu det svageste, eller dets Styrke i alt Fald endnu ikke tilfulde kjendt, og derfor gaaer det atter her som i den politiske Verden: de Conservative, stolende paa, at hiin Seier skal være uden Følger, barricadere sig i al Mag bagved Folkets formeentlige Ladhed, Uvidenhed og dets slaviske Vedhængen ved det Gamle, og lade, for at styrke denne Vedhængen, haant om de nyere Ideer. Men lidt efter lidt vinde de Liberale Terrain, lidt efter lidt, alt eftersom Oplysningen stiger og Mørket svinder, dannes Proselyter for Fornuftens Stemme, og nu, først naar Faren truer, vove de Conservative sig i Kampen, vel vidende, at deres egen Fordeel er betinget af dennes

Udfald. Imellem Kæmperne for de nyere Principer i Lægevidenskaben er upaatvivlelig den videnskabelig dannede Forfatter til nærværende Skrift af særdeles Betydenhed. Hans Navn som fortjenstfuld Skribent, og især delesshed det, — som man af det Følgende vil see — at han i Aaret 1837 af den baierske Regjering blev sendt til Gräfenberg, for der at gjøre sig bekjendt med den Prießnitzske Vandlæge-Methode, vækker Tiltroe. Han er liberal og hører dog til juste milieu i god Betydning. Han seer den colossale Omvæltning, der truer den nu bestaaende Læge-Methode, agter, ja beundrer den Magt, hvorfra Trudselen udgaaer, og føler, at den maa og vil seire; men han vil ikke see Lægerne nedkastet fra deres ophøiede Trone, hvorpaa de i en Række af Aarhundreder have udøvet en uindskrænket Souverainetet, idet han formener, dog vel med Undtagelser, at kun den videnskabelig dannede Læge synes tilfulde at kunne udfinde, hvori den givne Sygdom egentlig bestaaer, og hvor den fremfor Alt har sit Hovedsæde. Han foreslaaer derfor en Amalgameren af de gamle og nye Principer; han anerkjender Vandcurens særdeles heldbringende Indvirkning paa Sundheden, troer at skylde Menneskeheden at befordre dens videre Udbredelse; men mener, at man dog ikke aldeles bør udelukke Anvendelsen af de hidtil brugte Medicamenter, hvad der vel atter forudsætter, at de nuværende Læger skulle vedblive i Udøvelsen af deres Praxis. — Dr. Beckstein derimod, Forfatteren til „Lægen uden Medicin", hvoraf jeg i Marts Maaned d. A. har leveret en Oversættelse, og hvoraf 2det

Oplag er udkommet i Mai f. A., hører, saavel som Priesnitz, Cur-Methodens første Ophavsmand, o. a. f. til de ultra Liberale. Disse forkaste aldeles de gamle Principer, og med dem al Medicin, og synes at ville vide Lægerne ɔ: de ved Universiteterne i den gamle Skole dannede Læger, udelukket fra al Anvendelse af Vandlægevidenskaben, af Frygt for, at de, hildede af Fordomme, aldrig vilde kunne undlade at foreskrive Brugen af Medicamenter. De ere Vandcurens ubetingede Beundrere, og ville see den reen og ublandet. En saadan total Omvæltning vil upaatvivlelig forekomme Mange utrolig; for den Tænkende derimod vil den maaskee ikke være saa aldeles uventet.

Alt ofte hørte man Tvivl opkastes om den hidtil brugte Methodes heldige Virksomhed, og selv en Mængde af de bedre Læger med Mismod beklage sig over deres Kunst's Usikkerhed; man saae dem trække paa Skuldrene, og hørte Yttringer som f. Ex.: „hvad skulle vi gjøre, vi maae forskrive Medicamenter, thi uden disse vil den Syge ikke fatte den tilbørlige Tillid, og det er denne, der idet den virker paa Indbildningskraften, gjælder som Hovedlægemiddelet." I den senere Tid forskrive de imidlertid færre Medicamenter. Er det fordi disses nysnævnte Virkning maaskee paa Grund af den stigende Oplysning har tabt sig, eller ville Alloopatherne saaledes nærme sig Homøopatherne, og med disse om end ikke overlade Alt, saa dog Mere end tidligere, til selve Naturen. Forfatteren til dette Skrift mener, at de i alt Fald angribe Sygdommen i dens Peripherie og ikke i dens

Centrum. Er alt Dette nu saaledes, og vi betvivle, at Nogen udenfor Læge=Standen, vil modsige os, synes en Forandring af eller i den bestaaende Læge=Methode hoist onskelig; og den vil udentvivl heller ikke udeblive. Den Kamp, denne havde og vel tildeels endnu har at bestaae med Homoopathien, har næppe nogensinde truet dens Existence, og Homoopathien vandt upaatvivlelig kun Tilhængere, fordi Troen paa hiin var rokket; men om den vil vide sig ligesaa sikker i Kampen med den i hoieste Grad mærkelige Vandcur, turde betvivles.

For at gjore denne Cur end mere bekjendt og mere udbredt, var det saare onskeligt, om samtlige Regjeringer vilde følge det Exempel, som allerede Østerrig, Baiern, Sachsen=Weimar og Sachsen=Coburg have givet, ved at skjenke denne nye, saa meget lovende Vandlæge Methode deres særdeles Opmærksomhed, og ved paa hensigtsmæssige Steder at indrette Bygninger, hvor en Mængde af Syge, under dygtige og med Curen fortroelige Mænds Behandling, kunne optages. Saaledes vilde der kunne udrettes betydelig mere, end naar, som ellers ofte er Tilfældet i Tydskland, det Hele overlades til en enkelt eller flere Privatmænds forholdsviis stedse svage Kræfter; der næppe nogensinde ville være istand til at give et saadant Foretagende den Udstrækning, Sagens Vigtighed udfordrer. Af de kronede Hoveder har især Kongen af Baiern skjenket Vandcuren sin Opmærksomhed, og har paa offentlig Bekostning sendt flere dygtige Læger — hvoriblandt Forfatteren til dette Skrift —

til Gräfenberg, for der i selve Moderbadet for denne Cur-Methode, under Prießnitz egen Veiledning, grundig og practisk at studere Vandlæge-Videnskaben. Ligeledes har han allerede paa flere Hoiskoler anordnet Forelæsninger over denne Gjenstand.

Ved Oversættelsen af dette Skrift, der indeholder Noget af det meest Gedigne, der er sagt over oftnævnte Cur, og i sammentrængt Korthed, forstaaelig for Enhver, behandler hver enkelt Maade, hvorpaa det kolde Vand kan anvendes, samt den med Curen forbundne Sveden, i særskilte Afsnit, — har jeg iovrigt deels tilsigtet, at gjore det dansklæsende Publicum nærmere bekjendt med Vandcuren i dens Heelhed, deels har jeg vovet at haabe, at Forfatterens Navn og Stilling, og fremfor Alt det, at han paa den baierske Regjerings Opfordring — der vel alene betegner ham som den dygtige og fortjenstfulde Mand — har udgivet dette Skrift, maatte kunne tjene til at henlede den danske Regjerings Opmærksomhed paa den her omhandlede Cur, og maaskee foranledige, at en af Fordomme uhildet Læge, maatte vorde sendt til Gräfenberg, for atter at vende tilbage beriget med Erfaring. Maatte dette mit Onske vorde opfyldt, og vi snart see en Vandlæge-Anstalt, liig den i Gräfenberg, indrettet hos os, da havde dette mit Arbeide ikke været forgjæves!

Kjobenhavn, den 2den Juni 1839.

Fridsch.

Forfatterens Fortale.

Jeg overgiver dette Skrift til Publicum, fordi jeg troer, at det vil være til Menneskehedens Held, at fremme en Sag, der byder os at iagttage en høist simpel og naturlig Levemaade i sunde og syge Dage. Et længere Ophold i Gräfenberg, som jeg efter allerhøieste Villie besøgte i Sommeren 1837, andre Lægers Erfaringer, og mine egne lade mig her tale med Overbeviisning.

Man vil ikke miskjende den gode Prießnitz (saameget tør jeg haabe af andres Billighed) fordi han, en Mand af stor Klogskab og Jagttagelses-Evne, og af et velgiørende og fromt Sindelag, helbreder Sygdomme ved høist simple og milde Midler, som han anvender paa mange forskjellige Maader, Sygdomme, mod hvilke man ellers troer at maatte anvende en Masse af Medicamenter; man maa tilgive ham, at han ved sine Forhold forhindredes i at samle sine Kundskaber paa de høiere Skoler, og at han desuagtet ved sine aandige Evner blev dybt indviet i Kunstens Mysterier. Var han imidlertid

bleven indført i Skolen, vilde han sandsynlig aldrig have gjort disse velsignelsesrige Opdagelser.

Jeg nærer ingen sanguinske Forhaabninger, forsaavidt vedkommer Brugen og Udbredelsen af denne Læge-Methode, der i mange Tilfælde viser sig høist virksom, i nogle endog som det eneste virkende Middel, men der dog ikke gjør alle andre Hjelpemidler overflødige.

Det er ofte slemt, men dog oftere godt, at den tilvante Fremgangsmaade kun lidt efter lidt underkastes Forandringer, thi saaledes haves en beskyttende Dæmning mod Dem, der jage efter alt Nyt. Men naar først Lægerne paa en omfattende Maade have lært at kjende hiint Middel, ville de ikke forsmaae dette, der paa en mere universel Maade, end nogetsomhelst andet, sætter dem istand til at regulere Feberen, hvorpaa atter saa mange Sygdommes Helbredelse beroer. Og om endog dette Middel ikke skulde blive anvendt i sin fulde Udstrækning, og ganske almindelig, saa haaber jeg dog, at den varme og qvindeagtige Curmethode, man hidtil har brugt i Sygdommes Behandling, skal forvandle sig til en mere kjølende, og med Sagens Natur mere overeensstemmende regimen. Man vil nu ikke mere, som Keiser Maximilians Læger, nægte sine Syge en læskende Drik Vand; man vil finde det tjenligt, og det skeer alt hist og her, af og til at indlade frisk Luft i de Syges Værelser, og, idetmindste for Reenligheds Skyld, at drage Omsorg for Legemets Ydre. Maaskee ville ogsaa de velgjørende Badninger og Badsk-

ninger med koldt Vand, efter Mylius, Reuß, Frölich, Kolbany o. a., blive meer almindelig bekjendt, og oftere anvendes i gastriske og Nerve-Febre, ved Typhus, og i andre Sygdomme, der medføre en ualmindelig stor Hede.

Jeg anbefaler denne virkelig gode Sag til mine lærde Collegers gode Villie. Men ligesaa indstændig lægger jeg den enhver Menneskeven paa Hjerte, især deleshed Forældre, Opdragere og Bestyrere af de forskjellige Instituter. Maatte disse dog alvorlig og samvittighedsfuld betænke, at der i det friske Vand, brugt som Drikke, og daglig Vadskning af det hele Legeme, bydes dem et sikkert Middel til ikke alene at forebygge en stor Mængde af de Sygdomme, der odelægge den dem anbetroede Ungdom, men ogsaa til at bibringe denne et sundt og udholdende Legeme, og en reen og kraftig Sjel. Maatte disse udvidede Begreber om Livets Ordning og Legemets Reenlighed blive almindelige, vilde de udove en uberegnelig og heldig Indflydelse paa hele Folkets physiske og moralske Kraft!

München, den 15de Januar 1838.

Forfatterens Fortale til 2det Oplag.

Det første, ikke uanseelige, Oplag af dette Værk var allerede meget snart efter at det var kommet fra Pressen udsolgt, hvilket var mig et kjært Beviis for, at den Sag, det skulde understøtte, havde fundet Anerkjendelse og Deeltagelse. Meget glædeligt for mig var det ogsaa at bemærke, at selv Læger lidt efter lidt have begyndt at optage Brugen af det friske Vand i deres ellers saa stærkt afsluttede Lægeapparater, omendskjøndt gamle Sædvaner og stabile Anskuelser gjorde dem det umuligt at opfatte saadanne Cure i deres Heelhed.

Jeg har siden ofte havt Leilighed til at see det Heldbringende i denne Cur bekræftet i acute (hidsige), men endnu mere i langvarige Sygdomme, og har derfor ingen Aarsag til at forandre Noget i de her udtalte Anskuelser. Maatte disse fremdeles tjene til, til Held for Menneskeheden, at forskaffe det største og meest universelle af alle diætetiske Midler meer og meer Anerkjendelse!

München i Mai 1838.

Dr. Schnizlein.

Indledning.

Hvor langt vi end vilde gaae tilbage i Menneskeslægtens Historie, finde vi ingen Tidsalder, hvori Ønsket om, og Stræben efter Sandhed var saa almindelig, og af saadan Styrke, som i vor. Er der Noget, om hvilket der i vor Tid ikke blev opkastet Tvivl, og som ikke paa det Nøiagtigste blev underkastet en Undersøgelse? Ingen Erfaring var saa sikker, ingen Sætning saa begrundet, intet Princip saa gyldigt, ingen Rettighed saa fast, at den jo ved opkastede Tvivl blev rystet i sine Grundpiller. Og der er Meget, Meget styrtet sammen, og hensjunken i Forglemmelse, der ikke grundede sig paa den evige Sandhed. Men af disse Kampe er Sandheden fremgaaet end meer lysende, end meer anerkjendt, og enhver ny Kamp vil for denne stedse være en Vei til nye Seire.

Meer end nogen anden Videnskab, meer end nogen anden Kunst har til alle Tider Medicinen følt Indvirkningen af Folkeslagenes særlige Aandsretning. Meget lovende Forandringer i Lægekunstens Theorie gik stedse Haand i Haand med vigtige philosophiske Systemer. Og saa nøie er Forbindelsen imellem Theorie og Praxis, saa stor er

Theoriens ledende og bestemmende Indflydelse paa Lægens Handlemaade, at ogsaa denne igjennem hele Menneske-Aldere følte Vægten af den herskende Philosophie. Meningerne forandre sig let, de flyde oven paa Tidens Strøm; hurtig, som ved et electrisk Stød, antage de en anden Skikkelse; naar Aftenen bragte dem, kjendte den følgende Morgen dem ikke mere. Men den Fremgangsmaade, der er overdraget fra Fader til Søn, fra Lærer til Lærling, deler ikke saa øieblikkelig de vexlende Meningers Skjebne, men vinder en ved gammel Skik og Vane nedarvet helliget Bestaaen, og modstaaer længst det Nye, der truer med at bryde frem.

Saaledes har i vore Dage i den udøvende Lægekunst Brugen af Medicamenter ligeover for de egentlig lægende Naturkræfter erholdt en for stor Overvægt. Det er ikke en hverken fra i Dag eller fra i Gaar bekjendt Sag, at selve Medicamenterne ved deres Indvirkning paa Legemet fremkalde Sygdomme, og den Vildfarelse, hvori den udøvende Lægekunst forfaldt, bestaaer ikke deri, at man aldeles forglemte hiin Eiendommelighed ved Medicamenterne; men deri, at man ved Hjelp af disse som oftest bekjæmper enkelte særdeles iøinefaldende Tilfælde. Derved skete det ofte, og det skeer endnu daglig, at man for lutter Enkeltheder tabte det Hele af Sigte, at man, om jeg saa maa sige, angreb Sygdommen i dens Perepherie og ikke i dens Centrum, og at man, for om muligt at beherske alle forhaanden værende Tilfælde, gav den Syge Time for Time, Dag for Dag et riigt Udvalg af de meest forskjelligartede Medicamenter. Og uden at tage i Betragtning, at der ved den indskrænkede ydre Application af Lægemid-

ler blev paalagt Maven, hvis Virksomhed desuden i Sygdomstilfælde er svækket, en stor Byrde, see vi ofte Sygdomme opstaae, (og det ikke alene ved slet Anvendelse af Mercurial), hvilke ere stærkere og langvarigere end det oprindelige Onde. Kun alt for ofte er det Tilfældet, at Helbredelsen, naar „Alt er gjort, hvad der kun kunde gjøres", dog ikke er radical, omendskjøndt Sygdommens Natur tillod det, og at den Syge atter seer sig nødsaget til at søge Lægens Hjelp. Mange Læger synes at troe, at man bruger dem, kun for atter at bruge dem, men ikke for at blive fuldkommen frisk, saaledes at man ikke mere behøver deres Raad.

Imidlertid tales kun lidt om Hovedsagen, den rette Diæt. Ingen vil negte, at mange Sygdomme cureres uden Medicin, ja jeg tør dristig paastaae, trods mange Medicamenter; men uden den rette Diæt, hvis Nødvendighed Naturen selv saa tydelig udtaler, bliver Helbredelsen altid mangelfuld. Og om denne endog tilveiebragtes i en eller anden acut Sygdom, saa vil dog det nyelig beseirede Onde, ved en uheldig Indflydelse af en forsømt Diæt, hvis Virkning stedse vedbliver, om kortere eller længere Tid paany fremtræde i en forandret Skikkelse. De Læger, der kalde sig Homøopather, have ved en nøiagtig foreskreven, eftertrykkelig indskjærpet, og samvittighedsfuld iagttaget simpel og naturlig Leveviis, udført særdeles heldige Cure, hvilket vilde have været umuligt ved Hjelp af blotte Medicamenter, hvis hine Forskrifter ikke havde været fulgte.

Ved Siden heraf begik man i den practiske Medicin den Feil, at man ikke laa den tilbørlige Vægt paa L . . .

om Sygdommens Kjendetegn. Følgen var den, som Zimmermann gjør opmærksom paa i sit Skrift om Erfaring i Lægekunsten: at Udøvelsen af Lægevidenskaben har ligesaa ofte gjort Tilbageskridt, som man har forsømt Kjendetegnene. I de fleste Sygehistorier, som vi nu til Dags see trykte, finde vi ikke Sygdommens Historie fortalt paa en simpel, ligefrem og naturlig Maade i dens successive Udvikling, og med dens Symptomer, men vi træffe enten et formløst Aggregat af Symptomer, eller istedetfor Sygdommens Historie blot Forfatterens Mening om Sygdommen, affattet i Udtryk, der ere hentede fra en abstract, subjectiv Sygdoms-Theorie. Men Andre, der ville være altfor grundige i deres Undersøgelse, adsplitte deres Opmærksomhed paa uvigtige Ting, ere scrupuløse i Smaating, vigtige i Bagateller, og lette i Hovedsagen.

Under en saadan Tingenes Orden i den practiske Lægekunsts Gebet, beskjeftiger sig en Mand i en Række af Aar med Anordningen af en i dens hele vide Omfang naturlig Leveviis, hvorved han helbreder en stor Mængde af hidsige og langvarige Sygdomme. Det Rye, der gaaer af denne Mand, der lever i Gräfenberg ved Freiwaldau i den keiserlig østerrigske Deel af Schlesien, er ikke mere indesluttet i de hjemlige Bjerge, men har baaret hans Navn, Vincenz Prießnitz, igjennem hele Europa. Han har sjelden og kun paa kort Tid forladt den Egn, hvor han levede som Barn og som Yngling. Ingen Høiskole har optaget ham, for at aabne ham Fortidens Skatte, for at berige ham med de Erfaringer, som tidligere og store Iagttagere have samlet i Lægevidenskaben. Men som Bjerget rager saa meget høiere i Veiret, jo dybere Dalen

er, saaledes staaer det, hvad Prießnitz har naaet ved egne Gaver, ved Mod og Udholdenhed, som stærk Modsætning til hans næsten fuldkomne Mangel paa Hjelpekilder udenfra.

I Prießnitz lære vi en Mand at kjende, hvem Naturen synes at have dannet til Læge. Som Tonernes Harmonie, ved en af Guddommen skjenket Gave, udvikler sig i Kunstneren, en Gaade for ham selv og Andre, — som vi i disse Dage erfare, at Vito Mangiameli, endnu en Dreng, uden at Nogen lærte ham det, løser mathematiske Opgaver paa en beundringsværdig Maade, uden ydre Midler, og uden at kjende de Love, hvorefter han handler: — saaledes har Prießnitz faaet den høie Gave, at kjende Sygdommen, og med Sikkerhed at dømme over Kræfternes Forhaandenværen i det menneskelige Legeme, hvilket atter grunder sig paa en dyb og i Sandhed levende Anskuelse af den hele Organisme. Dette er Prøvestenen for den, der troer sig kaldet til Læge; det lærer os at løse Gaaden; heri ligger Ordets Hemmelighed, der som ved Tryllerie beroliger de legemlige oprørte Naturkræfter. Uden det bliver, hvad der foregaaer i Organismen, skjult for vort Øie; thi

Geheimnißvoll am lichten Tag
Läßt sich Natur des Sch'eiers nicht berauben,
Und was sie deinem Geist nicht offenbaren mag,
Das zwingst Du ihr nicht ab mit Hebeln und mit Schrauben.

Is det hiin Gave, nøie at kjende de forskjellige Sygdomme, gjør Prießnitz til Læge, stempler en anden Egenskab ham som den, der ogsaa i Gjerningen forstaaer at gjøre hiin Gave gjeldende. Prießnitz besidder, hvad der i vor Tid er saa

sjeldent, Energie, og de talrige, heldige og lykkelige Cure, og den tilvante sikkre Følge af hans Foretagender og Forudsigelser, giver ham i hans hele Fremgangsmaade Holdning, Fasthed og Tiltro til sig selv*, og den Syge, der søger hans Hjelp, den Tillid, det Mod og den Udholdenhed, der ere nødvendige, for at bevæge ham til, med Standhaftighed at underkaste sig en, som det synes, noget rigorøs Cur. Med Mod begynder Prießnitz denne, og forfølger med en urokkelig Consequents, der ikke vildledes ved midlertidige opstaaede Tilfælde, sit Maal, den formodede Helbredelse eller Bedring. Det laae i Sagens Natur, at Meget maatte hindre ham i Oprettelsen af hans Badeanstalt; thi den Overbeviisning, han selv alt længst havde om hans Cures Simpelhed, Sikkerhed og i alt Fald om deres Uskadelighed, havde endnu ikke fundet Indgang hos Medicinal-Øvrigheden. Hertil kom, at Had, Misundelse og eensidig Kasteaand endnu foregede og formerede disse Hindringer. Hvor skulle han have erhvervet sig en saadan Kundskab, naar han ikke havde besøgt de medicinske Skoler? Men Kampen mod disse Hindringer styrkede denne Mands Kraft, selve Hindringerne anspore de hans Mod, til at overvinde dem; de Tvivl, man opkastede, forbedlede hans Opmærksomhed, og det voxende Antal af betydelige Modstandere gav Sagen i hans egne Øine en stedse høiere Betydning. Uden denne Modstandens hærdende Kraft var uden Tvivl hverken Prießnitz eller hans Anstalt bleven det, de nu ere. Med dette Kjender-Øie for Sygdommen, med denne Klarhed i Overblikket, og derved, at hans Dom over Legemets Tilstand er aldeles uhildet, var Prießnitz upaatvivlelig bleven en af vor Tids

største Læger, hvis det havde været ham forundt, foruden den practiske Virksomheds Smaahøie, tillige at naae Videnskabens Solhøide.

Hvis Nogen skulde troe, at der til disse Cure, som man med mere Ret kunde kalde diætetiske, end Vand-Cure, ikke hører en nøie Kundskab til Sygdommens Natur, han vilde meget feile. Men Prießnitz har en eiendommelig Maade at betragte den Syge paa, der staaer i den nøieste Harmonie, i et, saa at sige, adæqvat Forhold med det Maal, der ved den begyndende Cur skal naaes. Han betragter den Syges hele Person, hans Holdning, hans Bevægelse, hans Blik, hans Maade at tale paa, hans Ansigt, der desværre alt for ofte fortæller Kjenderen et heelt Levnetsløb, og det saa meget meer marquert, jo mere hans Liv har været bevæget af de forskjellige Lidenskaber; han hører Patientens Fortælling, men overhører den maaskee og saa undertiden, naar Foredraget er for langt og for bredt, saaledes at han, som Spartanerne ved en Tale holdt af Gesanten fra Mycenæ, for Talens Længde glemmer dens Begyndelse, og derfor ikke forstaaer Enden. Han afbryder sjelden den Talende med et Spørgsmaal, og kun i afgjørende Tilfælde; men som oftest spørger han slet ikke. Han seer sjelden den Syges Tunge; Pulsen føler han aldrig. Da han i Regelen besøger sine Patienter om Morgenen, medens de endnu ligge indviklede i deres Lagener (Kotzen) og svede, saa er saaledes denne Befølen af Pulsen paa Haandledet under Besøget gjort umulig. Men var det endogsaa muligt, og det lod sig jo vel gjøre paa Tindingen, var dette Tegn dog ikke af nogen Betydenhed i Forhold til de øvrige. Det-som

Prießnitz anseer for det Vigtigste, er at være nærværende ved det første Bad, som hans Patienter tage. Han har derved en Fordeel, som alle øvrige Læger ikke have lært at vurdere, nemlig et Overblik over Sygdommens Størrelse, over Patientens Lidelser og over Legemskræfternes Energie, der tilsammen tjene til at give en rigtig Anskuelse af Sygdommen, og sætte ham istand til at kunne forudsige Helbredelsen. Naar man seer det hele Legeme blottet, opdager man lettest den Deel, der har liidt meest ved Sygdommen, bemærker, hvad der endnu er synlig af tidligere udstaaede Sygdomme, og deres Behandling, og bliver Lyder vaer, som den Syge forglemmer at anføre, eller forsættelig fortier. Dertil kommer endnu en for den Prießnitzske Behandligsmaade yderst vigtig Omstændighed, fornemmelig med Hensyn til Svedningen. Huden lider nemlig ved en nogenlunde vedholdende Sygdomstilstand meget synlige Forandringer i dens Farve, Tæthed, Elasticitet, i dens eiendommelige Fetglands, i dens Varmetaalen, om jeg saa maa udtrykke mig, i dens Svedeevne, uden Hensyn til de sygelige Tilfælde, som vi pleie at sammenfatte under Navnet Udslag. Hvilken Forskjel imellem de mangfoldige Farvennancer, fra den melkehvide hos mangen Hectiker, den smudsig blege hos Piger befaldne med Blegsot, den gule hos Leversotige, indtil den sortgrønlige ved den saakaldte sorte Gulsot, og atter hvor forskjellig paa de forskjellige Dele af Legemet! Hvor tør og sprød er ikke ofte Huden, hvor fuld af Spræk, hvorofte er den for glindsende og skarp at føle paa, hvor løs er den ved den Ene, hvor haard og fast ved den Anden!

Og ved alle disse Forskjelligheder finde mange Afvigelser Sted, med Hensyn til, om Sveden er almindelig, eller local, eller af en særdeles Beskaffenhed. (S. n., hvor der handles om Sveden!) Hertil kommer endnu de forskjellige Grader, under hvilke Huden modtager Vandet, om den vædes lige jevnt overalt, eller om den formedelst sin Fittighed lader det forblive siddende udvendig som Perler, og om den under Vædningen elastisk sammentrækker sig. Ved alt Dette forekommer det mig, at Prießnitz fuldkommen erstatter det, der kunde tabes derved, at han ikke undersøger Pulsen. Desuden er denne Pulsens Undersøgelse i chroniske Sygdomme af en meget underordnet Værd, og synes under en i længere Tid vedvarende Sygdom endnu mindre vigtig, da den Syge under Curen i Gräfenberg daglig forsættes i en kunstig feberagtig Tilstand, som man efter Omstændighederne tidligere eller silgigere gjør Ende paa ved det kolde Bad. Hvad der endvidere hjelper til at skaffe en nøie Kundskab om den Syges Tilstand, er Følgerne af Curens første Indvirkning, saavelsom de tidligere eller sildigere indtrædende Tilfælde, der forkynde den nærmere eller fjernere Udsigt til Helbredelse.

For disse Forhold er Prießnitz fuldkommen uddannet. Men da det ligger i Tingenes Natur, at én saadan Viden stedse bliver fragmentarisk, saa maae vi vente at see, hvad der ogsaa virkelig er Tilfældet, at Prießnitz kun har den Mængde af enkelte Tilfælde til sin Disposition, som han opbevarer i sin Hukommelse. En Erfaring, som man har gjort eengang, har man gjort for sit hele Liv. Ved ethvert nyt forekommende Tilfælde, sammenholder han dette med tidligere, og gjør da — som vi kalde det, efter

Analogie — sine Slutninger med Hensyn til det foreliggende Tilfælde.

Læger, der komme til Gräfenberg, maae imidlertid ikke nære Forventninger, der ere aldeles uovereensstemmende med Curen. Der er, for at jeg strax skal sige det, aldeles ingen Tale om Anvendelse af nogetsomhelst Medicament, hvordan end Sygdommen ogsaa skulde ville yttre sig. En i den store almindelige Spisesal opslaaet Placat opfordrer eftertrykkelig Gjæsterne til, i intet Tilfælde at anvende Medicamenter, da man derved „vilde udsætte Hr. Priesznitz for et meget ubehageligt Ansvar.“ Efter Forlydende har det keiserlige østerrigske Gouvernement i Troppau, under hvilket disse Landstrækninger nærmest staae, kun under den udtrykkelige Betingelse tilladt Oprettelsen af Lægeanstalten i Gräfenberg, at ingen Medicamenter og ingen chirurgisk Hjelp anvendes. Alene deraf vilde man kunne forklare sig hiint strenge Forbud mod Medicamenters Brug, hvis ikke allerede denne Curs Natur som blot diætetisk forbød den.

Saaledes vilde man ogsaa nære en uoverlagt og ubillig Mening, hvis man i de Priesznitzske Cure troede at finde et afsluttet Heelt, eller maaskee endog en systematisk gjennemført Doctrin. Det er netop det, der udmærker Manden, at han ikke driver Sagen pedantisk, hvortil en anden ved saa simple Midler lettelig vilde forfalde, at han hvergang bestemmer sin Fremgangsmaade, efterat han først nøiagtig har opfattet det foreliggende Tilfælde, og at han for hver enkelt Syg, for hver enkelt Sygdom med stor Kløgt opfinder Midlerne og anordner Veien, der skal følges. Saa simple Midlerne ere, saa nøie maa

dog Kundskaben til den Syges Beskaffenhed være ved hine Midlers meest indgribende Virkning, og saa omhyggelig maa den Combination være, efter hvilken de skulle administreres. Jeg har ogsaa Grund til at troe, at han ogsaa vilde benytte andre diætetiske Midler — thi Prießnitz er stedse modtagelig for videre Uddannelse — hvis ikke endnu anordningsmæssige Skranker omgave ham.

Ogsaa maa den i sit Liv kun have lært lidet, ider hos Manden af egen Erfaring venter at finde hiin Masse af subtile pathologiske Kundskaber, som man kun i forholdsmæssig kortere Tid erhverver sig ved ældre Lægers Erfaringer, og ved et længere Ophold ved store Hospitaler. Hvad er Erfaringen af et Menneskeliv, om det end varede nok saa længe, om det end var anvendt nok saa godt, i Forhold til den Sum af Videnskab, der er vundet ved saa mange Menneskealderes Bestræbelser, Opdagelser og Feiltagelser! Prießnitz besidder den almindelige anatomiske Kundskab om Indvoldenes Leie, og af det Øvrige, som det synes, saameget, som man kan lære ved en almindelig Betragtning af de dyriske Dele; men ikke den nøie Detailkundskab, der kun er en Følge af Ligenes egenhændige Aabning. Hvorfra skulde han have en nøiere Kundskab om de Forandringer, Organerne ere underkastede i de forskjellige Sygdomsprocesser? Men for ham er den ei heller saa nødvendig, og bør overhoved ikke anslaaes saa høit, naar vi have den almindelige Deel af Sygdommens Helbredelse for Øie, som ved den naturhistoriske Fremstilling af Sygdommenes Forandringer, hvorom en grundig Kundskab med Rette fordres af den videnskabelig dannede og lærde Læge. Prießnitz seer mere hen paa de i

Legemet endnu sunde Organer, og deres indbyrdes Forhold til det af Sygdom angrebne. Naar det locale Onde kun ikke har naaet den Grad, at dets Tilbagevirkning paa det øvrige Legeme gjør Helbredelsen uudførlig, eller naar kun Destructionen af et til Livet absolut nødvendigt Organ ikke er skredet saa vidt frem, at det er aldeles ubrugeligt, saa er en tilbørlig Kundskab herom tilstrækkelig ved en almindelig Behandlingsmaade, men ogsaa dette er ofte vanskeligt nok. Men, som jeg troede at bemærke, føler Prießnitz ogsaa, ifølge den store Indsigt, han allerede har, en Trang til grundigere Kundskaber af denne Art, og søger derfor at skaffe sig samme, saa meget som det kun er muligt.

Det er maaskee her det meest passende Sted, at bemærke den særegne Omstændighed, at Prießnitz kun i Almindelighed og høist utilstrækkelig kjender de i Medicinen almeen brugelige Benævnelser for de forskjellige Sygdomme.

Han skjelner vel omhyggelig og nøiagtig Sagen selv; men det sædvanlige Navn, der betegner denne, er, som saa meget Andet, ved Tradition nedarvet fra Kunstens Fædre, og kan ikke uden til stor Hindring for den gjensidige Meddelelse tabes af Sigte. Vel kalder man i Gräfenberg visse Sygdomme, som ogsaa Læger og Ikke-Læger benævne saaledes: Gigt, Rheumatismus, Hæmorrhoider, Syphilis xc.; men alle derværende Patienter kalde f. Ex. de talrige Furunkler der undertiden fremkomme paa Arme og Been, simpelthen for Raadsaar (ulcus), og jeg blev ikke lidet forundret, da jeg istedet for et saadant, som man havde sagt mig, fik en Furunkel at see. Saaledes har man ogsaa der en meget udstrakt Betydning

af Brand og Brandblærer. Havde En eller Anden Feber med Phantaseren og tør Tunge, og derpaa viste sig Rosen i Ansigtet, benævntes Sygdommen desuagtet Nervefeber, omendskjøndt han i de fem Dage var frisk. — Men der ligger i denne Mangel paa Kundskab om de lærde Navne særdeles meget Godt, og Mere end man ved første Oiekast skulde synes; thi Følgen heraf er, at Sagen selv vinder saa megen mere Vægt, og de enkelte Tilfælde blive saa meget desto nøiagtigere adskilte, og vidtløftigere beskrevne, ethvert efter dets individuelle Natur. Aldrig havde der indsneget sig saa mange Misgreb og Vildfarelser i den practiske Medicin, hvis man altid havde holdt sig til Sagen selv, istedetfor til Ord og Navne, og tilforladelig vilde enhver enkelt Læge, hvis man holdt sig dette som Regel efterrettelig, langt hurtigere og overhoved faae en vis Sikkerhed i sin Fremgangsmaade. Naar det derfor undertiden kunde synes, som om den i et specielt Tilfælde forhaandenværende Sygdom ikke tilfulde var kjendt, saa gjelder dette dog ikke altid i Virkeligheden: medmindre det skulde være nye og aldeles disparate Sygdomme; og derfor er den Forvexling af et Vandbrok med en chronisk gonorrhoisk Testikkel Betændelse og Forhærdelse, saaledes som den i Virkeligheden indtraf, et Tilfælde, som ikke maa lægges en næsten aldeles uvidenskabelig dannet Læge til Last.

Men jeg har ogsaa seet, at en Patient leed af en allerede temmelig betydelig Pulsaaresvulst af A. aorta, hvorom jeg havde overbeviist mig ved en længere Iagttagelse, og gjentagen Undersøgelse med Stethoscopet. Prießnitz yttrede om denne Syge i det ham egne Sprog,

medens Tilfældene endnu vare ubetydelige, at hans Tilstand var til at træffes af Slaget, og at han ikke i en høiere Grad turde bruge Curen, medens et Par skriftlærde Doctores trøstede Patienten med, at han kun leed af en betydelig Forsliming, og at Paastanden om Udvidelsen af den store Brystarterie var aldeles urigtig. Jeg kunde optælle endnu flere lignende Tilfælde, hvor Prießnitz, selv ved saadanne Sygdomme, der ere vanskelige at kjende, laae en sikker Takt og et rigtigt og dybt Blik i det foreliggende Tilfælde for Dagen. Dog kun endnu dette ene: En ung Mand, 19 Aar gammel, af slank Bygning og af sanguinisk Temperament, leed af en temmelig betydelig Udvidning og Fortykkelse af Hjertets Vægge, og en Udvidning af den store Brystarterie.

Om denne sagde Prießnitz, at hans Hjerte og hans Aarer i Brystet vare forholdsviis for vide, men at han efter nogle Aars Forløb turde haabe Helbredelse, naar under Væxten det øvrige Legeme havde sat sig mere i Forhold til hine Dele, naar disse trak sig mere sammen, og naar Patienten imidlertid stedse bar et tætsluttende koldt Omslag over hele Brystet ꝛc. Er dette ikke at dømme meget rigtig og sagkyndig om denne Sygdom?

Da jeg allerede har sagt en Deel om Prießnitzs Personlighed, maa jeg ogsaa yttre Noget angaaende Patienterne i Gräfenberg, og om den Stilling hvori de lærde Læger, der besøge hiin Anstalt, sammesteds befinde sig. Antallet paa de Syge, der i Aaret 1837 besøgte Gräfenberg, overskred langt Tallet 500. Ved min Ankomst i den anden Halvdeel af August Maaned, fandt jeg endnu over 250 Patienter nærværende, der alle, ikke sjelden i en Række

af Aar, lede af chroniske Sygdomme. Alle de, jeg lærte at kjende, havde i kortere eller længere Tid været behandlede af Læger, som de først skjænkede deres Tiltro, uden den forønskede Virkning. Nogle havde i flere paa hinanden følgende Aar besøgt Tydsklands meest berømte mineralske Kilder, uden at finde Lindring i deres Lidelser; Andre havde ligesaalidt i Søbade, som under et mildere Himmelstrøg fundet Bedring; Mange vare behandlede for Sygdomme, som de aldeles ikke havde, og Enkelte til det Yderste mishandlet med Medicamenter af høist uvidende Mennesker, der ogsaa kaldte sig for Læger. Følgen af alt Dette var, at det største Antal satte deres sidste Haab til Lægen i Gräfenberg. Man kan let tænke sig, hvilket Sprog disse gode Folk førte, naar de kom sammen og gjensidig meddelte sig deres Lidelsers Historie, deres Trængsler, deres begyndende og atter tilintetgjorte Forhaabninger; hvormegen bitter Dadel, man kunde høre, hvormange haarde Anklager af det grusomste Slags mod Lægerne, Anklager, der desværre ofte vare grundede, men dog ogsaa ofte ugrundede, og Hvormange anklagede sig ikke selv, ja ofte uden at vide det! — Næsten Alle saae med urokkelig Tillid paa denne deres Læge, kun nogle faa ængstelige og frygtsomme Sjæle, selv for svage til at fatte en kraftig Tiltro til Nogetsomhelst, nærede Tvivl. Saadanne Mennesker, hvis Sjæl frygter og ængstes ved ethvert klart Øies aabne Blik, ere for elendige for enhver Methode, for enhver Læge. Og Prießnitz er i Sandhed en Mand, hvis Udvortes og Holdning allerede indgyde Fortrolighed; noget undersætsig af Legemsbygning, med brede Skuldre, Ansigtet noget koparret, har han

Rolighed i alle sine Bevægelser, Rolighed i sit Ansigts Liniamenter, Rolighed i sit Blik og i sit klare blaa Oie, en velklingende Stemme, og frem for Alt den føromtalte Holdning i sin hele Fremgangsmaade, der i Omgang med Mennesker giver en saa afgjørende Overvægt. Og skulde de Syge, der overhoved ere istand til at fatte Tillid, ikke her gjøre det, hvor de staae ligeover for en saadan Personlighed, og skulde de ikke her vinde nyt Haab og friskt Mod, hvor de i deres umiddelbare Omgivelse see saa mange levende Beviser, saa mange frapante Helbredelser af den dybeste Elendighed, skulde de ikke her lære Ufortrødenhed og Udholdenhed, hvor de see Standhaftighed saaledes belønnet!?

Efter Alt, hvad her er sagt, kunne nu andre Læger, der i nogen Tid ønske at opholde sig i Gräfenberg, bestemme deres Forhold til Prießnitz og hans Patienter. Der vare allerede ikke faa Læger, der i en kortere eller længere Tid opholdt sig der; de Fleste i den redelige Hensigt, at forøge deres Kundskab ved de der samlede eiendommelige Erfaringer. Prießnitz har Intet imod, at Læger paa nogen Tid opholde sig i hans Anstalt; og da en Deel Herrer engang bragte nogle selvopfundne Misforstaaelser paa Bane, og jeg derved følte mig saaret, erklærede han mig udtrykkelig: at min Nærværelse ikke var ham ukjær, „kun beder jeg", vedblev han, „ikke at indblande Dem, da jeg afviger i mange Ting". Og maa man ikke finde det ubilligt og dadelværdigt, er det ikke den største Utaknemmelighed mod viist Gjæstfrihed, naar Folk snige sig omkring imellem Patienterne, dadle Curen, og tilraade dem Brugen af deres Midler, uden at tage Hensyn til det høist

ubehagelige Ansvar, der paahviler Priesznitz, o. dsl.? Jeg spørger alle mine Colleger, hvem af os vilde ikke blive i høieste Grad opbragt ved en Andens ukaldede Indblanding, eller vel endog ved en dadlende Misbilligelse af vor Cur? Og hvorfor skal denne Mand taale dette; denne Mand, der er den Første, som paa en høist original Maade udøvede denne omfattende Lægemethode i sin hele Udstrækning, som efter haarde Kampe med enorme Hindringer fremkaldte denne Anstalt til Liv, og hvis urokkelige Overbeviisning om hans Methodes indgribende Virksomhed end meer er styrket ved de mangfoldige heldige Cure af Sygdomme, om hvis Helbredelse man syntes at maatte fortvivle? og dette ligeover for en Skare af Patienter hentede fra alle Stænder?

Theorie.

Mange ville undre sig, maaskee ogsaa angribe mig, i det jeg i Anledning af en aldeles practisk Mand, begynder at tale om Theorie, om hvilken man i Almindelighed troer, at den kun er at finde paa Hørefalene, hos Philosopher af Faget, eller hos den speculative Læge. Der vil findes andre mere Velsindede, der indrømme, hvad der ikke lader sig negte, at der paa den Vei, til hvilken jeg her er i Begreb med at drage nogle Linier, virkelig foretages Helbredelser af Sygdomme, der i lang Tid have modstaaet dygtige Lægers bedstmeente Bestræbelser. Men disse vilde dog fra min Side fordre den Tilstaaelse, at der idetmindste findes en bedre Theorie for Sygdommene i den medicinske Skole.

I Sandhed, man seer paa Katheederne Systemets prægtige Bygning opføres efter en herlig Plan af Læger, der af Staten ere kaldede til Medicinens Forplantning fra Slægt til Slægt. Saavel Kunsten at combinere Tanker, som Talecvnen udrette derved Ting, over hvike vi billig maae forbauses. Men naar man paa den lange Vei, Systemet har lagt tilbage, sammenholder den sidste Sætning

med den oprindelige og egentlige Jagttagelse, der danner Grundlaget, saa ere begge, ifølge de Flestes som oftest forskjellige subjective Retning, satte ud af Forbindelse, og i den Førstes vidtudstrakte Grændser findes neppe et Spor af fjern Lighed med det Andet. Tilbageveien fra de abstraherte Sætninger til Jagttagelsen er bleven umulig.

Om et saadant System, om en skolemæssig uddannet og paa lærd Viis begrundet Theorie, kan der, forsaavidt Prießnitz vedkommer, ikke være Tale. Men dersom man under Theorie (der vel maa skjelnes fra Speculation) forstaaer en Anskuelse af de forekommende Tilfælde, der maae finde Sted, for at den Tilstand, hvori Individet befinder sig, og som vi kalde Sygdom, skal opstaae og atter hæves, eller medbringe Døden; og dersom vi kalde det en Theorie for Lægekunsten, hvad der nødvendigviis maa tænkes, for fuldkommen at begribe Sygdommens Overgang til fuldkommen Sundhed, saa see vi snart ved en kort Betragtning af Prießnitzs Fremgangsmaade, at der ogsaa hos ham har dannet sig saavel en Theorie for Sygdommen som en Theorie for Curen, hvilke forenede danne det ledende Princip for hans hele Fremgangsmaade, der har den størst mulige Sundhed til Formaal. I det Følgende skal jeg forsøge, at fremstille nogle Hoved-Grundtræk af denne Anskuelse. Disse forekomme mig at være Polarstjernen, det sande Mysterium af hiin Kunst, der for Øieblikket har vakt det hele dannede Europas Opmærksomhed, og det med saa megen større Ret, som deri findes Ting, der, saavidt jeg kjender Medicinens Historie, aldrig bleve ansete for saa vigtige, som de virkelig ere. Vel veed jeg ikke, om alt Dette paa samme Maade staaer

klart for Priesnitz. Han udtaler sig sjelden. Ikke Tale, men Handling er hans Sag. Derfor veed jeg heller ikke, om han vilde tale om denne Gjenstand, saaledes som jeg nu vil gjore det; men det veed jeg, at jeg kun vil sige, hvad jeg ved de forskjellige Helbredelser troer at have seet grundet i Sagens Natur. Jeg maa imidlertid aabent tilstaae, at uden disse Synsmaader, hvoraf jeg her kun udhæver nogle af de vigtigste Punkter, forekommer saavel Curen, der i særdeles Tilfælde taber sig i en Mængde af Nuanceringer, saavel som selve Helbredelsen mig ubegribelig. Men naturligviis afvige de i høi Grad fra den Lære, der støtter sig til det herskende, eensidig subjective og logiske System. — Denne Fremstilling vil man lægge til Last, at den er for materiel, og hænger for meget ved det udvortes Synlige; men naar en saadan Lære først og fremmest holder sig til det, hvad der som Udvortes falder i Sandserne, og naar en Række af mangfoldige, til forskjellige, ofte fjernt fra hinanden staaende Tider, indtræffende Tilfælde bekræfter deres Rigtighed, samt den givne Forudsigelse af Slutnings-Acten; naar et Legeme, belagt med svær Sygdom, bliver ved en vedholdende, efter disse Begreber consequent gjennemført Behandling, bragt tilbage fra en mangeaarig fortvivlet Tilstand, til en munter og kraftig Sundhed, saa synes det os naturligt for saadanne Begreber, at anvende Betegnelsen af positiv. Vi maae iøvrigt ikke oversee, at vi her frem for Alt have at gjøre med det menneskelige Legeme.

De Midler, der ere os givne til Livets Ophold og til Sundhedens Vedligeholdelse, blive, idet vi misbruge dem, som oftest Kilden til vore Sygdomme, og i Regelen

er det igjennem vore første Fornødenheder, at Sygdom bliver mulig.

De Spiser, vi nyde, de Drikkevare, vi tage til os, Luften, som vi indaande, vore Klæder, vore Bopæle, ja de ædleste af vore Drifter kunne — misbrugte — afgive ligesaa mange Aarsager til mangfoldige Sygdomme.

Da nu alt det, der skal optages i Legemet, som en Deel af det selv, maa forvandles i en flydende Tilstand (en Forretning, som Maven overtager sig), saa staaer ogsaa det, der giver Stof til en Sygdom i Legemet, ved dets gradvise Begyndelse og Fortgang frem for Alt i Forbindelse med Legemets flydende Dele, med det røde Blod, det hvide Blod, Gallen o. s. v. Dispositionen til en Sygdom, Størrelsen og Heftigheden af den alt udbrudte Sygdom staae da i nøie Forhold til den Mængde af Sygdomsstof, der i Tidens Løb har opdynget sig i Legemet, og som afgiver Grundvolden for Sygdommens Udvikling. Hippokrates har kaldt saadanne Legemer „urene, corpora impura". Sygdommen, der ofte bryder pludselig frem, og paa eengang naaer sin Høide, fremkaldes dog kun gradviis og lidt efter lidt. Men den første Begyndelse bliver selv i længere Tid enten aldeles ikke bemærket af os, eller dog kun høist ubetydelig, og fordetmeste kun momentan; ogsaa agter den største Deel af Menneskeheden deres Legeme ikke nok til, at de i Tide skulde skjenke det den tilbørlige Opmærksomhed. Lidt efter lidt opstaae der imidlertid af disse sig udbredende Misforhold smaa Ubeqvemmeligheder og Upasseligheder hos Individet. En Mængde Mennesker troe, at de ere friske, fordi de befinde sig taalelig, og blive af overfladige Jagttagere erklæret

for friske, medens de bære paa allerede vidt fremmede Anlæg til svære Sygdomme, ja paa selve Dødens Spire. Alle Legemets sunde Dele formaae endnu paa forskjellige Veie, snart ved Sveed, snart igjennem Urinen, ved Brækning, ved Diarrhee, ved Blødning, ved forskjellige Hudsygdomme o. a. d. paa Øieblikket at tæmme det stedse meer og meer om sig gribende Onde. Den paa Huden paa denne Maade opstaaede Furunkel skriver sig ikke alene fra det enkelte Sted, hvor den findes, men meget mere fra de i visse Forhold overalt i Legemet forhaandenværende Sygdomsstoffe, og er at betragte som en deelviis Affondring under en bestemt Form af disse, og saaledes, i Forhold til Legemets tilbageblivende Tilstand, som en deelviis Crisis (dette Ord taget i den af Lægerne i Almindelighed brugte Betydning). Paa lignende Maade, kun i en videre Udstrækning, forholder det sig med Rosen, med Skarlagenfeber, med Frislinger, med Kopper &c. Ligeledes kan det ved nogen Eftertanke, og ved særdeles Hensyn til disse Forholde ikke undgaae vor Opmærksomhed, at netop den flygtigste og meest ondartede Deel af den hele Sygdomsprosesses Substrat bliver overdraget Huden til Affondring af Legemet, og dette er et Moment af en saadan Vigtighed, at vi ikke noksom kunne skjenke det vor Opmærksomhed. Vare vi ikke allerede overbeviste herom ved de hurtige, ja ofte pludselig farlige, og selv dødelige Følger ved en Forsvinden og Tilbagetræden paa de indre ædle Organer i Skarlagensfeber, Kopper o. a. d. saa maatte vi faae Visshed herom, ved den ikke sjeldne deelvise Affald af Stykker af Huden og det derunder liggende Væv i Nervefebre og i andre farlige Sygdomme,

der har saa lykkelige Følger for den Syge. Vi bemærke herved, at andre Organer, som Nyrerne og i Særdeleshed Tarmkanalen, overtage den dem tilkommende Andeel til Affondring af det, der skal affondres.

Men ikke altid indledes der en saadan momentan Crisis. Det er ikke absolut nødvendigt, at en bestemt feberagtig Sygdom, der opstaaer af de lidt efter lidt opdyngede Sygdomsstoffe, skal ende med disses endelige og fuldkomne Affondring fra Legemet; men det hele Onde kan tage sin Retning mod en eller anden Indvold, eller mod et ydre Lem, og her, efter den gjensidige Eiendommelighed, under forskjellige Former frembringe locale Sygdomstilfælde, hvilke i Regelen altid blive i en umiddelbar og væsentlig Sammenhæng med det oprindelige og almindelige Onde, men som efter en længere Bestaaen og videre Fremgang antage en vis Selvstændighed og eget Forløb, uden just derfor at løsrive sig fra den fælleds Grund.

Man kunde anføre mangfoldige Arter af Sygdomsstoffe, der danne Grundlaget for enkelte Rækker af Sygdomme. Man kunde saaledes under Navnet af gastriske Sygdomsstoffe betegne Grundlaget for samtlige saakaldte gastriske Sygdomme, for Nervefeber, Rosen, Skarlagenfeber, Meslinger, Frislinger, de forskjellige Arter af Kopper, en Art af Gigt, og nogle andre Former af Sygdomme; men foruden disse afvige fra hinanden, hver efter sin Natur, de rheumatiske (der saa ofte forbundne med Syredannelse i Maven synes at staae de gastriske meget nær) forskjellige andre gigtiske, hæmorrhoidalske, scrophuløse, scorbutiske, psoriske, syphilitiske, ringormeagtige, krebs-

og svampagtige, medicamentelle, og imellem disse fornemmelig mercurielle. Dertil kunde endnu føies andre miasmatiske og contagiøse, der finde saa megen desto større Næring, jo meer gastrisk Sygdomsstof, der er forhaanden i Legemet, saasom Cholera, og, som det forekommer mig, selv den gule Feber og Pesten.

Men langt fra at paastaae, at alle Sygdomme maae forklares ved denne Forestilling om deres Opstaaen i deres Almindelighed og i deres locale Forhold søger Prießnitz overalt, som alle gode Læger, Aarsagernes naturlige Sammenhæng, og indrømmer derfor mange andre Muligheder af Sygdomsforestillinger. Saaledes vil han ved en stor Svækkelse, der var Følgen af et overordentligt stort Tab af Vædsker, eller ved de talrige Nervesygdomme, der hos en forkjælet Constitution opstaae af et blot localt Onde, saavelsom ved mange Mavetilfælde, ved mangen Blegsot o. s. v. ikke vente at see noget Tegn, der skulde forraade Nærværelsen af særdeles Sygdomsstoffe.

Jeg kan ikke undlade, her at omtale en Gjenstand, der er af den største Vigtighed, og hvortil der i Gräfenberg tages et særdeles Hensyn, medens man paa andre Steder ikke skjenker den den tilbørlige Opmærksomhed, hverken som Sygdoms-Aarsag, eller som Kjendetegn. Til det organiske Livs Vedligeholdelse hører nemlig nødvendigviis et inden visse Grændser bestemt Maal af en vedvarende Tilveiebringelse af hiin Substants, hvis Virkning vi kalde Varme, og, naar hiint Maal overskrides, Hede. Et Menneskes Sundhed er stærkere og meer vedvarende, jo selvstændigere det rette Maal af hiin Varme, under de forskjellig vexlende Indflydelser, vedligeholdes i hans

Legeme, og jo mere lige og proportioneret dens Fordeling er i og omkring til de forskjellige Organer. Saasnart Menskets Sundhed begynder at vakle, bemærke vi strax hos ham en Mangel paa Evne til at taale de daglig forskjellige Temperaturgrader. Hiint lette, flygtige Væsen, ellers saa bestandigt og vedligeholdende samme Grad, nu saa bevægeligt og foranderligt, træder snart med stor Overmagt frem igjennem det hele ydre Legeme, snart concentrerer det sig paa en eensidig Maade mod forskjellige indre Organer. Saaledes opstaaer hos den Syge snart en hurtig vexlende Følelse af Hede og Kulde, snart en intensiv Kulde og Hede, som f. Ex. i Vexelfebre. Ved chroniske Sygdomme finder denne hurtige Vexel ikke Sted, eller kun i ringe Grad, men desto meer vedholdende, i det den omtalte Substants eensidig søger sin Vei til en eller anden indre Deel af Legemet og derved i ydre Dele frembringer en Følelse af en ofte længe vedholdende Kuldegysen, medens mangehaande Tilfælde, om de end ikke medføre Følelsen af Hede, saa dog forraade en saadan Tilstand af et indre Organ.

Det er fremdeles en efter physiologiske Experimenter noksom bekjendt Sag, at den største Udvikling af Varmestof finder Sted i Maven, medens det allerede var Oltidens Læger og Naturforskere bekjendt, at Hjernen og den Kraft, der tjener den som Substrat, af alle Legemets Organer har den laveste Temperaturgrad, og mindst taaler Varmen. De frygtelige Virkninger af det saakaldte Solstik ere for bekjendte, jeg behøver ikke først at erindre derom. Van Swieten fortæller i sin Commentar til den store Boerhaavens Aphorismer et Exempel paa en 8teaa-

rig Dreng, der under en stor Sommerhede tabte Hukommelsen, og dermed Alt, hvad han havde lært. Nogle indtræffende kolde Dage gav ham atter Hukommelsen tilbage; men med den tilbagevendende Hede indfandt Sygdommen sig atter. End aandrig fransk Forfatter, hvis Navn ikke falder mig ind, var i de hede Sommermaaneder uskikket til ethvert videnskabeligt Arbeide; Evnen og Lysten til productive aandige Anstrængelser vendte først atter tilbage med den koldere Aarstid. De samme Tilfælde see vi dagligt yttre sig, og det endnu i en langt høiere Grad i feberagtige Sygdomme; og de Syges Phantaseren i Feberhede er forlængst bleven til Ordsprog. Ikke ringere er Hedens Virkning paa det øvige Legeme, og selv i vort tempererede Klima føle vi i de hede Sommerdage, i hvor høi Grad den store Varme er istand til at sløve Legemets og Sjelens Kræfter, saaledes at man er ude af Stand til at foretage sig en kun nogenlunde anstrængende Beskjæftigelse. Og hvor Mange forkjele sig ikke ved bestandig at opholde sig i alt for ophedede Værelser! Hvor kraftløst og svagt bliver ikke deres Legeme, hvor uskikket til enhver Anstrængelse, hvor let udmattet; Huden hvor ømfindlig og zart, hvor gysende ved ethvert kjøligt Vindpust; Musklerne hvor slappe, bløde og svampede at føle paa! Den hele Legemsbygning er skrøbelig, og saares den mindste Fiber, rystes strax Livet i sine Grundpiller. — En lignende Virkning føle vi i de andre Dele af Underlivet ved en vedholdende Nydelse af varme eller vel endog hede Drikke og Spiser. Herved slappes nemlig Spiserørets, Mavens og den øvrige Tarmkanals Muskeltrevler, og lide i den Grad Skade i deres væsentligste Functioner, at de ofte efter

Individets Død findes aldeles møre og skjøre. Af denne Grund er det ikke sjelden en høist betænkelig Sag, fornemmelig i chroniske Sygdomme, at tilraade Vomitiv. Saaledes fortalte den bekjendte Dr. S. Hahn i Schweidnitz for meer end hundrede Aar siden, at Slagterne i hans Egn meget vel vidste, at heed Foring forbærvede Svinenes Tarme og gjorde dem møre og utjenlige til Pølser. Som man har fortalt mig, har Prießnitz ligeledes gjort eller eftergjort dette Forsøg.

Efter at jeg paa denne Maade har givet nogle Hovedgrundtræk af de forskjellige Sygdomme, fremstiller sig nærmest det Spørgsmaal til Besvarelse, paa hvilken Vei Helbredelsen efter alt Dette skal søges? og hvilke ledende og bestemmende Anskuelser herved fornemmelig bør lægges til Grund? Først og fremmest træffe vi paa den ærlige og aabne Bekjendelse, at det kun er ved den frie Virken af vore egne Naturkræfter, at vi atter skulle føres tilbage til vor forrige Sundhed. Ingen har lært denne frem for alt geniale lægende Kraft, hvorledes den bør gaae frem, og dog see vi daglig, naar vi kun nogenlunde ville være opmærksomme, at den overalt og paa den bedste og sikkreste Maade finder de Retninger og Veie, paa hvilke den kan fremme Helbredelsen. Derfor maae alle Hindringer for Sundhedens Gjenvindelse ryddes af Veien, og Midlerne til Helbredelsen maae gives saaledes, at de efter egen Tilbøielighed bringe Sygdommen til endelig at erklære sig. Men vi finde, at en Sygdom er lettere at overvinde jo mindre og i jo svagere Grad den har angrebet enkelte Organer, og vi bemærke overalt, at Kræfternes Energie, der skulle frembringe Sundheden, er saa

meget større, jo flere og vigtigere Organer, der ere blevne ufortærede af Sygdommen.

For derfor ikke at formindske denne Energies Virkning, maa man først og fremmest undgaae Alt, hvad der ellers kan udøve en svækkende Indflydelse paa det menneskelige Legeme. Derfor maa ingen Blodaftapning foretages, hverken almindelig eller local; thi dersom der vedvarende danner sig for meget Blod, saa vil Blodaftapning dog ikke bringe nogen væsentlig Hjelp, og der maa sørges for, at der i Productionen af den for store Masse af Blod atter kan tilveiebringes det rette Maal; men finder der blot en eensidig Tilbøielighed, en sygelig Flugt til enkelte Legemsdele Sted, saaledes som den ikke skulde være, saa gives der andre Midler, hvormed der ikke er forbundet noget materielt Tab for Organismen, der formaae at udjevne dette i Blodcirkulationen indtrufne Misforhold. Herfra vilde jeg kun tilstede Afvigelse i de med hurtig truende Livsfare forbundne Tilfælde.

Af samme Grund skal der heller ikke gives noget Afføringsmiddel. Vi ere kun istand til at formindske Blodets Mængde, men ikke, ved deelviis at borttage det, at forandre dets Beskaffenhed, hvorpaa det dog fornemmelig kommer an; vi kunne ved Afføringsmidler foranledige en momentan Bortgang af det, der skal bortføres, og dette har ogsaa til rette Tid sin store Nytte; men til samme Tid bortføres Vædsker, om hvilke vi idetmindste ikke altid kunne vide, om ikke Sygdommens Natur havde fordret deres Virksomhed i en anden Retning. Og endelig, hvormeget udretter man herved? Hvad hjelper det f. Ex. at have forskaffet en Syg, der lider af et chronisk Onde,

øieblikkelig Lettelse ved Hjelp af Afførigsmidler, selv i ringere Qvantitet? Hæves derved Beskaffenheden af Underlivets indvendige Dele, der netop foranledigede den besværlige Stolegang, i øvrigt et Onde saa almindelig i vore Dage? Tiltager ikke meget meer denne Besværlighed netop ved Brugen af disse Afføringsmidler i den Grad, at Tid efter anden stærkere og stærkere virkende Medicamenter synes nødvendige, for at naae det samme Resultat? og negte ikke selv de stærkeste blandt disse dog tilsidst at gjøre den forønskede Virkning? Stolegangens Regulering i chroniske Sygdomme fordrer vel, inden den naaes ved Anvendelsen af flere forenede diætetiske Midler, stor Udholdenhed; men den er da ogsaa saa meget meer vedvarende, og Tilstanden af de indvendige Dele, hvem denne Forretning paahvile, saa meget meer sikkret.

Den samme Grund, den nemlig, ikke forsætlig at ville svække Legemet, anvender Prießnitz, i det han ikke formindsker Næringsmidlernes Qvantum for sine af langvarige Onder lidende Patienter, men tillader dem at spise saameget, som deres Appetit fordrer.

Det er det samme Hensyn, der bestemmer Prießnitz til, paa det Omhyggeligste at indskjærpe sine Patienter, at undgaae enhver voldsom Yttring af Lidenskaberne, og til strængt at forbyde Udøvelsen af coitus under Curen. For at give mere Leilighed til legemlig Bevægelse, og til selskabelig Underholdning, var der tidligere indrommet Gjesterne en Keglebane. Den afbenyttedes særdeles meget; man spilte med Lidenskab, og glemte, med Nøiagtighed at iagttage Curens Forskrifter; da forsvandt paa engang Keglebanen. Der var til Gjæsternes Afbenyttelse et Bil-

lard, man besøgte det ofte, for ofte — da blev Billardet nedbrudt, og bragt paa Loftet. Man spilte Kort, spilte høit, lidenskabeligt — da blev øieblikkelig ethvert Spil om Penge forbudet, og Overtræderen maatte forlade Badet. Derimod seer Prießnitz gjerne, og foranlediger det ogsaa, Alt, hvad der kan opmuntre Sindet, fremme Munterheden, og give Mod og Lyst til Livet. — Hvem kjender ikke Lidenskabernes mægtige Indflydelse paa Sjel og Legeme, saavel til vor Gavn som til vor Skade!

Alt, hvad der endnu er sundt paa det hele Menneske, og endnu ikke var modtageligt for Sygdommen, skal nu styrkes, og bibringes fornyet Livskraft, ;for om muligt, ved Overvægten af de sunde Dele, at føre de Dele, der meest have lidt ved Sygdommen, tilbage til deres Integritet, eller for idetmindste, ved at isolere de syge Dele og formindske deres Indflydelse paa de sunde, at gjøre dem uskadelige. Derfor skjenkes Underlivets Organer den største Opmærksomhed. Den nederste Etage er i Reglen den sletteste. Herfra skriver sig saa ofte Fordærvelsen for hele Legemet. Men netop ogsaa herfra, fra Fordøielsens Værksted, fra den første og høist vigtige Act for Blodets Tilberedelse, kan ogsaa den første Grund til Helbredelsen gaae ud, naar der tilberedes lutter sunde, og saavidt muligt, fuldkomne Vædsker. Derfor virke saa mange med den største Omhyggelighed bestemte Foretagender og Anordninger forenede paa dette Punct. S. n. Derfor skulle ogsaa, for at fuldstændiggjøre Blodets Tilberedelse, Lungerne have deres Spise af den reneste og friskeste Luft.

Hudens Beskaffenhed, og Forholdet af dens Virksomhed til det øvrige Legeme, er ved denne Cur et Punct

af den største Vigtighed. Jeg tør uden Betænkning paastaae, at der ved alle Sygdomme finder en almindelig eller idetmindste deelviis temporair og vedholdende Forstyrring i Hudens Functioner Sted, ikke saaledes, at Huden i og for sig blev syg, men meget meer fordi Fortgangen af dens Functioner er afhængig paa den ene Side af hvad der foregaaer i Legemet, og paa den anden Side af de mange Indflydelser, der skrive sig, deels fra Klima og deels fra Vanen. Thi der vil f. Ex. i en Sygdom ikke opstaae nogen Sveed, eller den opstaaede vil være uden synderlig Betydning, hvis ikke indre og til Livet vigtige Organer ved den og igjennem den befries for Sygdomsstoffe, der besvære den, og jeg har allerede med Grunde søgt at bevise, at netop den subtileste Deel af Sygdommen udsondrer sig paa denne Vei.

Men denne Vigtighed forøges endnu derved, at Huden optræder som mæglende imellem Temperaturen i og udenfor Legemet. Thi det er netop Modsigelsen, som saa Mange til Trods for den daglige Erfaring ikke begribe, at man saa meget meer udsætter Huden for Atmosphærens Indvirkninger, som man unddrager den samme, og at man gjør den saa meget mindre skikket til at holde fast paa Sydomsstoffe, der skulle henledes til den, jo mere man indhyller den i Flonel og Pelse. Jeg appellerer til Rheumatikerne og Gigtpatienterne, hvis Tal er legio. Der skal derfor udvendig fra ikke tilføres Huden og dermed Legemet en høiere Varmegrad, men Energien af den organiske Varmeudviklings-Evne skal gjøres saa virksom, at den finder Sted i den Grad, i hvilken den bør findes hos et sundt Menneske, og Huden skal lidt efter lidt bibrin-

ges Kraft til at holde endog en høi Grad af organisk Varme, den skal uden Skade for Sundheden lære at taale en stor og hurtig Temperaturvexel. Og dette bringes snart saa vidt, at man, selv naar Legemet eller Huden under Svedningen har vundet en Hedegrad af 30° R. kan begive sig i et Bad af 6 til 10° R. eller endnu mindre, uden at føle denne Kulde i den Grad, hvori den er forhaanden, og uden at risquere Livet eller blot Sundheden.

Da det efter Ovenstaaende er bekjendt, og Enhver af egen Erfaring veed, hvor ubehagelig en ulige Varmefordeling afficerer Følelsen, og at denne Omstændighed, fornemmelig naar den finder Sted imod Bryst og Hoved, giver meget at overveie, saa søges paa mangfoldig Maade at lede det overflødige Varmestof mod de nedre Organer. Disse kunne uden stor Fare og Ubeqvemmelighed taale den høiere Temperatur, og den tillige hyppig stedfindende Blodcongestion. Det Samme bevirkes, naar der ved Blodets Congestion mod et eller andet af de indre Organer opstaaer en relativ Blodmangel i de ydre Dele. S. n. Sædebade og Gnidning af Huden.

Den almindelige Cur.

„Jeg begriber ikke, hvorledes man kan skrive herom", sagde Prießnitz en Dag til mig; „thi hvad der er velgjørende for Een, passer sig ikke for en Anden, skjøndt han lider af samme Sygdom, og hvad man maa gjøre i Dag, det maa maaskee undlades i Morgen." Hermed meente Prießnitz, at man ikke for enkelte Sygdomme kan angive nogen bestemt Behandlingsmaade med det kolde Vand, og

at man hvergang maa efter den Syges og hans Sygdoms Natur paany udfinde Midlerne og Veien til hans Helbredelse. En Paastand, som de bedre Læger til alle Tider have opstilt, og en Fremgangsmaade, som de til alle Tider have iagttaget, hvad der ogsaa er begrundet i Tingenes Natur, og hvorfra der ikke uden Fare kan afviges.

Den, der bruger Euren i sin hele Omfang, bliver i den tidligste Morgenstund indviklet i uldne Tæpper, og bliver saaledes liggende indtil han har svedt tilstrækkelig og i den tilborlige Tid, hvorved han tillige, naar Sveden har begyndt at frembryde, for at befordre denne, drikker friskt Vand. Derpaa tages det kolde Bad, og, da Klokken imidlertid er bleven otte eller ni, bliver der spiist Frokost. For at frembringe hos sig den forønskede og behagelige Varmegrad gjør man sig legemlig Bevægelse, og begiver sig derpaa til den en halv Miil derfra fjernede Douche. Hver bruger denne efter sin eiendommelige Befinden. Selskabelig Underholdning forkorter Tiden, og er man vendt tilbage til Hovedbygningen, har man af Formiddagen endnu saa megen Tid tilbage, at man kan tage et Sædebad. Derpaa spiser man til Middag, og drikker dertil flere Glas friskt Vand, efterat man allerede om Formiddagen paa fastende Hjerte og ogsaa siden har drukket flittig. Omendskjøndt Middagsmaaltidet kun bestaaer af nogle Retter, varer den dog temmelig længe, da man maa spise langsomt, og drikke meget Vand saa friskt som det kommer fra Brønden. Efter Bordet gjør man i Vanddrikningen en lille Pause, gjør sig en langsom Spadseretour, eller deeltager i den selskabelige Underholdning. En stor Deel af Gjæsterne bliver ogsaa om Eftermiddagen ind-

viklet i de uldne Tæpper. Disse gjøre sig forend Indviklingen nogen mere Bevægelse, for derved deslettere at komme i Sved, blive liggende til Klokken sex eller syv om Aftenen i deres Tepper, tage atter et koldt Bad, og nyde derpaa det simple Aftensmaaltid. Herefter bliver der endnu en Time tilbage til Conversation. Mange tage sig endnu et Sædebad, og begive sig derpaa til Sengs, hvorefter de have al Grund til at længes. De Gjæster, der desuden bruge Omslag paa enkelte Dele, eller længere vedvarende locale Bade, vinde endnu under Dagens forskjellige Beskjæftigelser saamegen Tid, at de kunne verle hine Omslag o. s. v.

Af denne almindelige Skildring af Gjæsternes daglige Beskjæftigelse, seer man, at næsten enhver har fuldt op at gjøre fra den tidlige Morgenstund til den sildige Aften, for at efterkomme alle de Forskrifter, der gives ham. Patienten maa selv bestræbe sig for at blive frisk, og Prießnitz gjør særdeles Regning paa, at hiin i fuldt Maal anvender alle de ham tilbudte Midler til Sundhedens Gjenoprettelse; han regner paa, at Patienten har den tilbørlige Opmærksomhed paa sig selv, for saaledes at erfare, hvilken Grad og hvilken Anvendelse af et Middel, der er meest tjenlig for hans Legems-Constitution og hans Sygdomstilstand.

Om Vanddrikningen.

Naar en Cur skal kaldes diætetisk, feller meget mere en Vandcur, saa forstaaer det sig paa en vis Maade af sig selv, at enhver anden Drik end Vand er strængt forbuden. For at give Vandet dette udelukkende Fortrin, er

det tilstrækkeligt at vide, at den hyppige Nydelse af Øl, Viin, Brændeviin, Kaffe, Thee, Chocolade &c. foranlediger mangehaande Besværligheder og selv svære Sygdomme. (Om Nydelsen af Melk see nedenfor). Dette Fortrin bliver saa meget meer begrundet, naar man tillige veed, at Sygdomme ikke alene ikke foranlediges ved en forskjellig og velordnet Brug af det friske Vand; men at endog derved mangfoldige farlige Sygdomme sikkrest forebygges, og at selv meget betænkelige, saavel hurtig forbigaaende, som i en Række af Aar indgroede Sygdomme, ved Brugen af dette Middel helbredes.

Skjøndt det rene Vand, som Drik, ligesaavel synes at være dannet for os som Element, som den atmosphæriske Luft til at indaande, maa dog en Mængde af Syge først lidt efter lidt og med Forsigtighed vænnes til det. Saavidt have vi bragt det ved en overkunstlet og unaturlig Levemaade! Saa stor er Vanens Magt, at vi kun langsomt og paa den forsigtigste Maade kunne gjøre Overgangen uden Fare fra det meest Forkeerte og Unaturlige til det meest Simple, til Nydelsen af et reent Element. Det gaaer her, som med den, der længe har opholdt sig paa et mørkt Sted, og nu skal bringes i det klare Dagslys: kun naar Overgangen skeer successiv, vil den være uden skadelige Følger. Lettest finder denne Overgang Sted i acute Sygdomme, hvor en stærk Tørst, og en stor Trang til Afkjøling pleier at fordre rigelig Nydelse af friskt Vand. Men i langvarige Sygdomme, hvor Mennesket saa sjelden veed og følger, hvad der tjener til hans Helbredelse, bør den Syge, der nu først lærer at drikke Vand, i Begyndelsen kun drikke lidt, og naar

Maven ikke strax taaler det, selv kun skeefuldviis. Især hos dem, der lide af en svag Mave, virker det i Begyndelsen ikke sjelden Opkastelse, og frembringer allehaande Besværligheder, Trykken i Maveregionen, Opstød o. ad. Ved saaledes lidt efter lidt at forøge det Qvantum af Vand, man tager til sig, eftersom vi meer og meer finde Behag i dets Nydelse, skal Patienten bringe det dertil, at han daglig kan taale et Qvantum af tre, fire og fem Potter, ja vel endog meer. Vedligeholdes Sundheden ved Nydelsen af en ringere Mængde, saa er dog et større Qvantum absolut nødvendigt for den Syge. Jeg behøver vel ikke at bringe i Erindring, at man maa drikke reent og friskt Vand; thi har man først vænnet sig til denne Drik, vil man snart vide at skjelne det gode Vand fra det slette, og Smagen vil snart opdage selv den ringeste Afvigelse fra den oprindelige Reenhed.

Sit bestemte Qvantum Vand maa man drikke paa bestemte Tider af Dagen. Man drikker, naar man først er vant dertil, nogle Glas om Morgenen paa fastende Hjerte, saa friskt som det kommer fra Kilden, men langsomt*) og ikke formeget paa eengang. Thi ogsaa Vandet, saa simpelt det er, og saameget det endog som Element er vort Legeme beslægtet, maa fordøies, og maa frem for Alt undergaae de nødvendige Forandringer i Maven og i Tolvfingertarmen, for at kunne overføres i Blodet. Man drikker en Deel om Formiddagen, pauserer

*) Herfra gjøre kun enkelte Sygdomme en Undtagelse, saasom Mavekrampe, der efter Omstændighederne fordrer en hurtig Nedskyllen af eet eller flere Glas Vand.

en kort Tid før Middagsbordet, drikker nogle Glas under Spiisningen, gjør derpaa atter en Pause, indtil Tørsten, der yttrer sig hos de Fleste naar Fordøielsen er gaaet for sig, indfinder sig, drikker da efter Behag, og i alle Tilfælde et eller to Glas før man gaaer til Sengs. Ogsaa om Natten, naar man vaagner og føler Tørst, maa man tilfredsstille denne. Naar man er tørstig maa man drikke til enhver Tid, kun vogte man sig for enhver kold Drik, naar Legemet har vundet en høi Grad af Varme i Solheden eller ved stærk Bevægelse, selv naar dette er Tilfældet med enkelte Dele, saasom Lungen ved Syngen, og Maven ved varme Spiser og Drikke. Den, der engang har vænt sig til at drikke Vand, ham minder Tørsten, til de sædvanlige Tider paa Dagen, mere end dem, der daglig nyde Øl eller Viin.

Hvilken Virkning har Vandet som Drik? Det virker saaledes, som kun et Element kan virke. Strængt taget, er det det eneste Middel, der kan stille Tørsten, den Tørst, der i hidsige Sygdomme er saa umættelig. Det virker bedst, jo mindre Tilsætning det har af nogensomhelst Art, jo friskere det er, og kan bestandig drikkes uden Tilsætning og uden Væmmelse, hvad der ikke er Tilfældet med nogensomhelst anden Drik. Det renser og forfrisker allerede Svælget. Vand alene dæmper den store Hede, og den dermed forbundne Smerte, som saa ofte besværer den Syges Mave (f. Ex. ved den saakaldte Halsbrynde, i galdeagtige Febre og i Nervefebre), det opløser den fordærvede Galde, og den seige, og ofte sure Sliim, der vedklæber Maven og Tarmene. Udvendig anvendt styrker det alle Legemets Muskler, og som Drik Mavens Musk-

ler og dette hele beundringsværdige Apparat, saaledes at det er lettere istand til at fjerne det Opløste. Det tjener bedst til, i Maven fuldkomment at opløse de nydte Spiser, og til at adskille Det, der skal gaae over i Blodet som sand Næringssaft, fra Det, der som ubrugeligt skal affondres fra Legemet; det styrker Absorptionsevnen i de første Veie, saaledes at alle Functioner ogsaa i de nedre Dele gaae efter Naturens Forskrifter i behørig Orden rask fra Haanden; det kjøler, naar en overvættes Hede finder Sted i et enkelt Lem, og fremkalder paa den anden Side Varmen, naar denne er mindre end den rette organiske; det opliver, vederqvæger og styrker alle Nerver, alle Muskler og alle Sandseorganer; det gjør Sjelen munter og klar, og kraftig til at tænke og til at ville; det giver Sjelen den tilbørlige Rolighed, og gjør, forenet med en ret og maadeholdende Levemaade, Legemet friskt, kraftigt og udholdende. Det er det eneste Middel, der er istand til i Blodet at vedligeholde den for Sundheden nødvendige Grad af Flydenhed; det er det eneste Middel for, saa at sige, at give Blodet den Basis, ved hvilken Sygdomsstoffe skulle opløses og bortføres af Legemet, hvad enten dette skeer paa den af Naturen dannede Vei, eller paa en ved et Sygdomstilfælde fremkommen, saasom ved Blodbylder og i Rosen o. ad. Jeg kjender ingen Drik, der, i Forening med det i flere Henseender rette Maadehold, mere væsentlig tjener til at vedligeholde Sundheden og forebygge Sygdomme; jeg kjender ingen Syg, som dette Middel paa det Indstændigste jo maatte anbefales, saasandt han ønsker at tilbagevinde en vedvarende og vel befæstet Sundhed. Netop fordi Vandet har saa faa speci-

fike Egenskaber, passer det for alle Tilfælde, for alle Individer, naar det kun bruges paa den rette Maade, medens ethvert andet Medicament maa vælges med den største Omhyggelighed, og afpasses efter Sygdommens særegne Natur.

Om Næringsmidlerne.

Den daglige Føde er i Almindelighed den samme for alle Gjæster i Gräfenberg, og med faa Undtagelser spise Alle ved et fælleds Taffel.

Dersom ikke acute Sygdomstilfælde, ved den dermed følgende Mangel paa Appetit, gjør det absolut nødvendig, at den Syge unddrages enhver Næring, eller idetmindste paabydes et stort Maadehold, nyde Patienterne til Frokost raa Melk og Smørrebrød. Aftensmaden bestaaer ligeledes af Melk, Brød og Smør, hvortil der undertiden føies varme Kartofler. Jeg maa tilstaae, at jeg næppe nogetsteds, Sveits og Tyrol ikke undtagne, har faaet saa fortreffelig Melk, som i Gräfenberg. Samme Roes fortjente ogsaa saavel det saltede som det usaltede Smør. Brødet var i Almindelighed temmelig friskt; og Mange spiste det gjerne saaledes, Andre havde gjerne ønsket det noget ældre.

Middagsspisen bestaaer af simpel, kraftig og ofte stærk og rigelig Huusmandskost. Paa den meget tynde Suppe følger i Almindelighed Oxekjød med en meget constant Ledsagelse af Sauce, og en anden Gang af Grønt, derpaa gives endnu Kalve- eller Bedesteg, stegte Høns og Ænder o. a. d. med Salat og Lage-Agurker. Om Onsdagen og Fredagen faaer man istedetfor den sidste Ret

Meelspiser, der ere de eneste, som man i Regelen kan sige ere tilberedte paa en verlende og delicat Maade. Ved Maaltidets Ende kan man endnu spise et Smørrebrød.

Hvem der efter Bordet endnu vil nyde, hvad der ellers er tilladt, finder i Spiseværelsets Forsal Folk, der falholde Melkehvedebrød, Peberkager, Marzipan, Jordbær, Hindbær og forskjellige andre Sorter Frugt. Af alt Dette kan man kjøbe, og nyde efter Behag. Jeg bemærker især deleshed, at der efter Middag- og Aftens-Bordet bliver fortæret en betydelig Mængde af Jordbær med Melk og Sukker, eller med opsat Melk (suur Melk) uden at Nogen derved befinder sig ilde.

En temmelig rigelig og kraftig, men simpel og godt tilberedt Næring er absolut nødvendig for dem, der bruge Vandeuren. Thi den Mængde af Vand, som de maae nyde, letter og befordrer i høi Grad Fordøielsen, og virker saa styrkende og forfriskende, at man ikke alene kan taale, men virkelig ogsaa behøver en af Kjød, og andre animalske Ting sammensat Føde. Dertil kommer endnu den rigelige Sveden, den gjentagne Baden, og den hyppige, som oftest med Anstrængelse forbundne, legemlige Bevægelse, og, hvad der ogsaa bør nævnes, Fjernelsen fra aandig Beskjæftigelse, og fra de vante Sorger. Man vil ikke let noget andet Sted træffe et saa muntert og kraftigt Badeselskab. Thi denne Fordeel have de Alle, at de, om de end ikke befries for enhver indgroet Skade, dog føle sig friskere, stærkere og muntrere.

Priesnitz foreskriver kun sjelden en Indskrænkning i Fødemidlerne, eller planmæssig Sulteeur, thi dette indvirker svækkende paa Legemet, som Enhver af Erfaring kjen-

der; hvorimod alle Legemer trives bedre ved en rigelig og nogenledes overflødig Næring, hvorfor der ogsaa, under Behandlingen af en langvarig Sygdom, maa gives Legemet saameget, som Hungeren fordrer. Dertil kommer endnu den Grundsætning: Man skal vænne sig til en simpel og kraftig Føde, saaledes som man faaer den paa Landet, og Maven skal taale Alt, hvad der paa denne Maade uden noget særdeles ængsteligt og scrupuløst Udvalg gives den. Dog billiger Prießnitz ogsaa en Formindskelse i Qvantummet af de daglige Fødemidler, naar Omstændighederne fordre det. Jeg erindrer saaledes en Patient, der i en længere Tid leed af Diarrhee, foraarsaget ved en stor Svækkelse i Tarmkanalen og af en temmelig betydelig Legemsmathed, forenet med Oedem i Fødderne (Vandansamling i Cellevævet) og som dog i Begyndelsen spiste efter Appetit ved det almindelige Taffel. Men da hans Onde tog til, og Diarrheen, der allerede nogenlunde var standset, atter paany indfandt sig, reduceerte han sin Næring for ethvert Maaltid til Nydelsen af hiin fortræffelige kolde Melk, og Halvdelen af en Hvedeknop, og befandt sig derved bedre. Diarrheen standsede, Kræfterne toge til og Oedemet i Fødderne svandt.

Det er nu vel rigtig, at Nydelsen af et stort Qvantum af friskt Vand, den gjentagne Brug af de kolde Bade, og af den endnu koldere og meer afficerende Douche, det længere Ophold i frisk Luft, og den anstrængende Op- og Nedstigen af Bjergene, at alt Dette tilsammen begrunder en større Trang til en kraftig og rigelig Næring. Men saa stor er den slette Vane, saa sjelden Kundskaben til den sande Trang, at de Fleste ikke spise i Forhold til

den større Appetit, de have, men uforholdsmæssig mere. Og det er netop som oftest Tilfældet med den Classe af Patienter, der her fornemmelig søger Hjelp. Jeg saae her mange Hæmorrhoidarii, der først fyldte Maven med Masser af Oxekjød, Brød, Steg og Smør, og siden klagede over de mange Besværligheder, den gyldne Aare foraarsagede dem, og over deres Sygdoms langsomme Bedring. Nogle jamrede Dag for Dag over deres daarlige Mave, der neppe vilde taale det Mindste, og den, der saae dem manøvrere ved Bordet, maatte troe, at de spiste for To eller Tre. Prießnitz mener vel, at de Syge kun skulle spise saameget deres Hunger fordrer, men de Fleste spise efter Appetit, og oppebie ikke Hungeren. En Kjøbmand fra B., en udmagret Mandsling, sagde meget godt: „I en Tid af atten Aar veed jeg ikke hvad det er, at have Hunger, det er mig en ganske ubekjendt Følelse; men, som De seer, spiser jeg daglig med temmelig Appetit.“ Saaledes gaaer det upaatvivlelig Mange, der ved den rigelige Vanddrikken, og ved de andre Fordøielsen beforderende Midler, kun maae være beskjæftiget med, at redressere de skadelige Følger af deres daglige Umaadelighed; endskjøndt den derved tabte Tid, uden en saadan Umaadelighed, vilde kunne være kommen Helbredelsen tilgode.

Særdeles vigtig er den Omstændighed, at Frokost og Aftenspise i Almindelighed nydes aldeles kold (af og til alene med Undtagelse af varme Kartofler om Aftenen), og at Middagsspisen ligeledes serveres temmelig afkjølet. Nogle Glas friskt Vand, som Gjæsterne drikke under Maaltidet, bringe det endnu paa en lavere Temperatur. Patienter, der lide af Mavekrampe, chroniske Bræknin-

ger zc., nyde deres Spise aldeles kold. I det Affnit, der indeholder Et og Andet, Theorien vedkommende, har jeg nylig omtalt Hedens skadelige Indflydelse, deels paa det hele Legeme og deels paa enkelte Organer. Denne skadelige Indflydelse paa Maven bliver modarbeidet ved Anordningen af kolde Spiser, i skjøn Overeensstemmelse og Consequents med de her paa en saa eminent Maade høit stilte Love for Frembringelsen af den active organiske Varme, og dens Vexelvirkning med Kulden.

De syphilitiske Patienter undgaae Nydelsen af syrlige Ting, og bruge ikke meget Salt. Det Samme har jeg ikke bemærket hos dem, der lede af syphilitisk=mercurielle Onder, og deres Tal var ikke det ringeste.

Den hyppige Nydelse af Smør, som man finder paa Bordet, saavel ved Frokosten, som ved Middags og Aftenspisen, finder sin Undskyldning i den der herskende Skik og Brug. Intet Sted har jeg seet saa meget Smør fortæres som i Schlesien, fornemmelig i Bjergegnene. Men til den simple landlige Kost skal den chroniske Syge først vænnes. Uden Hensyn til en saadan Brug og til de Grundsætninger, ifølge hvilke Priesnitz vil, at Maven skal lære at taale, bliver Smørret, hvor friskt og reent det end kan være, dog altid et svært fordøieligt Næringsmiddel. Ved dets hyppige Nydelse ere sure og bittre Opstød, Halsbrynde, Trykken over Maven, og andre Mave=Besværligheder Følgerne, hvis ikke Fordøielsen gaaer meget kraftig fra Haanden, og en lang Vane formindsker den skadelige Indflydelse. Man veed i Gräfenberg meget vel, at den opsatte Melk og Kjernemelk ere lettere at fordøie end den friske Melk, som den kommer fra Koen, thi hine

blive anbefalede den, der lider paa Fordoielses-Redskaberne. Men heraf følger ligefremt at, naar de Bestanddele af Melken, der blive tilbage efter at Smørret er udtrukket, ere de lettest fordøielige, at da Smørrets Bestanddele maae være de sværere fordøielige, og at derfor hverken Melk eller Smør særdeles kan anbefales.

Om Svedningen.

Den vigtigste Beskjæftigelse og det vanskeligste Arbeide, der paahviler det største Antal af Badegjæsterne i Gräfenberg, og hvorpaa der hver Dag anvendes flere Timer, er den planmæssige Sveden. Herfra ere kun de befriede, der lide af locale Onder, som f. Ex. i Maven, de, der have Inflammations-Sygdomme, og endnu ere i disses første Stadium, fremdeles Saadanne, der aldrig følte Smerter i noget Lem, eller andre Besværligheder, hvorfra man kunde slutte til en Sygelighed i selve Vædskerne; og endelig Saadanne, der efter rigelig Nydelse af det friske Vand og efter Badningen ikke føle en vedholdende Gysen og Kulde i enkelte Dele eller i hele Legemet, hvad der vilde tyde hen paa forhaandenværende Sygdomsstoffe, der kun kunne skrive sig fra en almindelig Sygdom.

Med de Øvrige, der udgjøre det største Antal, gaaer man frem paa følgende Maade. Den Syge bliver, aldeles blottet, indviklet i et uldent Teppe, der kaldes for en Kotze. Jo mere langhaarede disse Tepper ere, jo bedre, og de maae idetmindste være en halv Alen længere end Personen, der skal indvikles, for at man kan slaae dem op over Føderne, og saa brede, at de kunne

svøbes to Gange om en middelmaadig corpulent Mand. Teppet bliver svøbt tæt aansluttende det hele Legeme, ved den Ene lidt meer, ved den Anden lidt mindre stramt, alt eftersom Sveden indfinder sig meer eller mindre let, og der maa næppe gives saa megen Plads, at der, for at frembringe en større Varme, med Armene kan foretages en Gnidning paa Legemet, og med Fødderne paa hinanden gjensidig i vertikal Retning, og saaledes, at kun en middelmaadig Bevægelse af Bækkenet kan finde Sted. Den Svedende ligger paa en / med Hø udstoppet Madrasse, Mange ligge paa Sengehalmen. Fjer og Hestehaar i Underlaget ville ikke tørres hurtig nok efter den hyppige og ofte meget rigelige Sved. Paa den, der skal bringes i Sved, lægges et velsluttet Sengeteppe, vel ogsaa et andet uldent Teppe, og der findes ogsaa dem, der over alt Dette endnu lægger den Madrasse, hvorpaa de ellers hvile, for saaledes ret egentlig at udpresse Sveden.

Allerede i den tidligste Morgenstund, Klokken mellem fire og halv fem, og vel endnu tidligere, vækkes Patienten — jeg taler her om chroniske Syge — og, bliver som Opvarteren udtrykker sig, indpakket. Naar Legemets og især Hudens Varme, saaledes concentreret ved det tætsluttende Tæppe og forøget ved Patientens mangehaande Bestrabelser, er stegen til en betydelig Høide, bryder under Pulsens stærkere og hurtigere Slag Sveden frem. Og saaledes som vi under et Tordenveir aande friere, og føle os lettede for et svært Tryk, naar den lummervarme Luft afkjøles af Regnen, der nedstrømmer mild og forfriskende fra de dunkle Skyer, saaledes svinder ved Svedens Frembryden den ubehagelige Følelse, der lesager den tørre Hede,

og hele Legemet føler sig lettere og behageligere. Sveden vedligeholdes i en meget forskjellig Grad og Tid. Thi medens Nogle, især Begyndere i Curen, absolvere deres Morgensved i en eller to Timer, ligge de Fleste i tre til fire Timer, og de, der lide af syphilitisk-mercurielle Sygdomme, af Gigt eller Ringorme, udholde Sveden i deres uldne Tæpper fra Fire om Morgenen til Ti eller Elleve. Det sikkreste Kjendetegn paa, at Sveden bør standses, er Indtrædelsen af en ubehagelig Følelse i hele Legemet, især i Hovedet, o. a. d. Hvem der overseer dette, forcerer Curen og vil vinde Tid ved en saadan overordentlig Anstrængelse, kan med Sikkerhed gjøre Regning paa at befinde sig ilde den hele Dag, og rykker Maalet for sin Helbredelse, istedetfor nærmere, længere ud.

Som i alle sine Bestræbelser gaaer Prießnitz som Læge ogsaa i Anordningen af Sveden tilværks med megen Omhu og Forsigtighed for at udfinde den rette Methode og det rette Maal for Svedningen, saaledes at denne paa bedste Maade kan harmonere med Sygdommen og de Syges forskjellige Natur. Er f. Ex. den Syge meget svag, sveder han kun lidt og let og til to forskjellige Tider, Formiddag og Eftermiddag, ogsaa undertiden kun om Eftermiddagen, og forberedet dertil ved legemlig Bevægelse; føler han sig svagere og meer affræftet efter Sveden, bliver denne for en Tid udsat. Har den Syge et meget sensibelt Temperament, derhos en svag Hud, og Sveden vækkes hurtig og rigelig, saa bliver Svede-Proceduren udsat, eller i et passende Forhold modereret. Indtræde critisk-feberagtige Bevægelser, saa bliver der ikke alene holdt inde med den kunstig fremkaldte Sveden,

men ogsaa med alle særdeles indgribende Midler f. Ex. Doucherne. Mange Omstændigheder virke til at lette eller vanskeliggjøre Sveden og til paa en eftertrykkeligere Maade at vedligeholde den. Rheumatikere og Podagrister (arthritis) svede lettere og rigeligere; den Fede mere end den Magre; de dygtige Vanddrikkere mere end de mindre Tørstige; svagelige Personer med en zart og hvid Hud svede hurtigere og stærkere end de, der have en solidere Legemsbygning, og mere end de, der have et phlegmatisk Temperament; Hæmorrhoidarii vandskeligere og i en kortere Tid end arthritici. I Almindelighed kan man sige, at Sveden følger hurtigere og villigere i samme Forhold, som Productionen af den naturlige Varme gaaer hurtigere og rigeligere for sig, og som Blodet derved villigere strømmer mod Huden, naar denne selv er sund, og har sin rette Blødhed, sin Glands, dens eiendommelige Fittighed o. s. v. Hurtigst svede Patienterne i de uldne Tepper, naar de umiddelbar før Indviklingen have gjort sig legemlig Bevægelse, naar Luftens Temperatur er middelmaadig varm, ikke for tør, og ikke bevæget af Storm. Paa den langsomste Maade og mindst sveder man i et stormfuldt, vaadt og koldt Veirligt. Kunstige, eller meget mere passive Varmemidler, som varme Drikke eller Appliaction af Varmeflasker, finde aldrig Sted. Stedse og i ethvert Tilfælde skal Varmen frembringes ved Legemets egen Activitet.

Men naar det skulde være Tilfældet, hvad der ikke saa sjelden forekommer, at Huden paa enkelte Steder, trods alle hine Bestræbelser, dog ikke vil lade sig bringe i Sved, saa bliver der paa saadanne Steder, og disse ere netop de syge, medens hele Legemet er indviklet i Tep-

perne, anbragt et tætsluttende Omslag. Dette paalægges førend Patienten indvikles, og naar dets Fornyelse under selve Svedningen er nødvendig, trækker man det ud ved en derpaa anbragt Traad og skyder det fornyet med Forsigtighed atter op under Teppet. En af Gjæsterne svedte i Begyndelsen af Curen alene paa Hovedet og var plaget af stærke Congestioner mod denne Deel. Da blev — hvad jeg nylig har sagt om enkelte Dele — det hele Legeme indviklet i et i koldt Vand dyppet og atter afvredet Lagen, og derimod paa Hoved, Hals og den øverste Deel af Brystet anbragt kolde Omslag. Derved lykkedes det i kort Tid, skjøndt med megen Møie og efter en meget smertefuld Brænden i Huden, atter at vække dennes Virksomhed og bringe den i en for Helbredelsen høist tjenlig Sved.

I Begyndelsen af Curen er Sveden klar og lys, men antager senere en anden Beskaffenhed, eftersom Sygdomsstoffe opløses og føres til Huden for derigjennem at afsondres. Da bliver den, hvad der ikke sjelden skeer, især ved indgroede rheumatiske og gigtiske Tilfælde, seig, klæbrig, istedetfor tyndtflydende og dampformig, og gulagtig, brunlig, spillende i det grønlige ꝛc., istedetfor vandklar; dens Lugt bliver skarp, stram, suur og ildelugtende. Det er en høist mærkværdig og pathologisk vigtig Erfaring man har gjort, at Sveden, naar Patienten i Forveien har brugt et rigeligt Qvantum af Medicamenter, antager den specifike Lugt, der er hine egen. Saaledes lugter Sveden, naar den Syge har været foret med Mercurial, en Tidlang ligesaa vammelsød metallisk, som under en Spytteeur. Efter Brugen af Svovl tilkjendegiver de qvælende

Uddunstninger tydelig nok, at de skrive sig fra Svovldele. Det Samme gjelder om flere andre Medicamenter. Indtrædelsen af en saaledes beskaffen Sved er i samme Forhold at betragte som kritisk, som den Syges Besværligheder, der characterisere Basis for hans Sygdom, have tiltaget ved Opløsningen af de mange Sygdomsstoffe, og atter aftaget under Udgydningen af en saadan Sved; en Sag, som dog efter Sygdommens Beskaffenhed bedre afgjøres ved en øvet Læges sikkre Blik, end alene ved den Syges Følelse.

Det kan ikke feile, at jo mange Stemmer med mangehaande Grunde ville hæve sig imod denne methodisk fortsatte og planmæssige Svedbriven, der finder Sted, ikke paa enkelte Dage og til bestemte Tider, men Dag for Dag, og ofte to Gange om Dagen, ikke alene i Uger, men i Maaneder og ofte i flere Maaneder. Man kan umulig antage, ville de sige, at der med Sveden stedse fjernes Sygdomsstoffe af Legemet; der foraarsages ved denne unødvendige Sveden et forholdsmæssigt stort Tab af organisk Materie, der ikke uden Møie vil kunne erstattes; ogsaa er det ikke alle Sygdomsstoffe, der egne sig til at uddrives og forflygtiges igjennem Huden, som igjennem en Sigte, og de under selve Vandeuren hyppig nok indtræffende Brækninger og den pludselige Afføren ere et tilstrækkeligt Beviis for, at Naturen, som man pleier at sige, ikke kan eliminere Alt igjennem Huden, men ogsaa veed at finde andre Midler og Veie til Sundhedens Gjenoprettelse. Det er desuden ogsaa skadeligt for Mange at svede, især om Eftermiddagen, fordi Legemets Kræfter da ere beskjæftigede med at fordøie Hovedmaal-

tidet, hvorfor Maven og Tarmkanalen nødvendig maae lide derved; ogsaa maa man vel bemærke, at ikke faa Patienter, der underkaste sig denne Cur, lide under den fortsatte Sveden af Forstoppelse, hvortil de tidligere ikke kjendte; hvorfor man og atter, for at afhjelpe dette Onde, seer sig nødsaget til at gribe til andre Midler, som f. Ex. til Lavements af friskt Vand; endelig vil det ikke kunne negtes, hvad der er bekræftet ved Erfaring og mange troværdige Mænds Vidnesbyrd, at mange af de Sygdomme, for hvilke man i Gräfenberg bruger Svedecur, alene hæves ved Brugen af det friske og kolde Vand, og ved en passende Diæt.

Disse kunne gjerne tilføie, at Huden ved den langvarige Sveden, saaledes som den bruges i chroniske Sygdomme, bliver forkjelet, og at den, istedet for at hærdes, netop derved bliver gjort saa meget meer modtagelig for Indflydelsen af det vexlende Veirlig, og at der tilveiebringes en Ømfindtlighed og Irritabilitet, der virke bedst, naar de ikke ere meer forhaanden; ogsaa hidser den vedholdende, saa energiske Sveden, Huden i den Grad, at aabne Saar, der just vare paa Veie til at lukke sig, ofte igjen bryde op. Ja den hele saa systematisk og stedse kunstig vedligeholdte Sveden modsiger ligefrem den Paastand, at man ikke vil foreskrive Naturen nogen særdeles Vei, hvorpaa Sygdommen kan bringes til en endelig Crisis, i det man jo dog paa en saa eensidig, uafbrudt og energisk Maade stedse søger at virke igjennem Huden. Man vil ikke, som man vel ellers pleier at gjøre, appellere til de største Læger, der nogensinde have levet, og til disses Dom, der er støttet paa Oltidens Erfaringer, og

der aldrig tilraadede en saa vedholdende Sveden, men blot holde sig til den fra begge Sider anerkjendte Dommer, den kjære Natur, der ikke i Begyndelsen af Sygdommen, men mod dennes Ende, sender sin helbbringende Sved. Ogsaa gjør man ved denne Leilighed en Bemærkning, som allerede selve Forfatteren for en længere Tid siden har gjort i et af de største tydske Hospitaler, og som han har anført i de til høieste Steder afgivne Beretninger, den nemlig: at man maatte undre sig over at see opstaae i hine Hospitaler under en saa varm og sveddrivende Behandlingsmaade en saadan Mængde af Kopper, Frislinger, Furunkler og decubitus (Saar over Krydset, frembragte ved langvarig Leie), og at man maatte forbauses, naar man, Dette uagtet, lagde Mærke til, hvad Lægekraften i den menneskelige Natur ved en saadan Behandlingsmaade af meget svære Sygdomme endnu i den diagonale Retning formaaer.

Dersom Nogen vilde optræde, for med saadanne Grunde at bekjæmpe den, fornemmelig i chroniske Sygdomme, saa hyppig og vedholdende Brug af Svedecur, saa kunde man ved deres forskjellige Indvendinger bemærke Følgende: Man maa frem for Alt vel tage i Betragtning, at denne Sveden fremkaldes i Gräfenberg paa en aldeles eiendommelig, den hidtil brugte aldeles modsat, Maade. Thi medens man til dette Øiemed overalt og fremfor Alt har givet varmt Vand, Theevand, eller kraftige Lægemidler, og desuden anvendt Senge-, Værelse- eller Damp-Varme, opnaaer man her den samme Virkning ved at indvikle Patienten i uldne Tepper, eller, naar Dette ikke er tilstrækkeligt, i Lagener dyp-

pede i koldt Vand og stærkt afvredne, desuden drikkes koldt Vand, og for at indlede frisk Luft, hvori den Syge saa vidt muueligt skal opholde sig, aabnes Vinduerne, naar et kun nogenlunde mildt Veirligt tillader det. Medens altsaa paa den første Maade, og ved den udenfra meddeelte Varme, saavel Maven som Blodet og alle Indvoldene tillige blive ophidsede, vækker denne Maade at fremkalde Sveden paa kun Legemets egen varmeudviklende Virksomhed; man sammentrænger kun den organiske Varme, og de indre Organer, af hvilke der særdeles maa tages Hensyn til Lungen, holdes ved Nydelsen af det friske Vand paa en forholdsmæssig lav Temperaturgrad. Derfor virker denne Svedecur ikke saa mattende, saa blødgjørende og saa forkjelende paa alle organiske Dele som hiin, og bliver, hvorom man i Gräfenberg kan hente sig Overbeviisning, i Maaneder Dag for Dag fortsat, uden at svække den Syges Kræfter; ja Muskelkraften forøges endog under Curen. Dette forrykker det hele Standpunct, hvorfra man hidtil var vant til at betragte Svedningen, og aabner en aldeles ny Udsigt til eiendommelige Erfaringer. Hertil kommer endnu, hvad der særdeles afviger fra Lægernes sædvanlige Methode, at de fleste Patienter i fuld Sved maae stige i det kolde Bad, for der at afvadske Sveden og tillige derved styrke Huden. (S. n. om Badningen.) I alle Sygdomme, og meest i langvarige, findes hos Huden en bestandig Uvirksomhed Sted; denne maa ikke først hæves, naar Crisis indtræder, men allerede iforveien, og derfor maa Huden hærdes, og sættes istand til at overtage maaskee den hele Crisis, eller idetmindste dens deraf bestemte Deel.

Vilde man ikke her tilstede Huden at virke ad den naturlige Vei ved Sveden, men derimod alene bruge de kolde Badskninger og Bade, saa vilde den blive for stram, skjør og tør, og som Følge deraf faae Sprække og Blegner; saaledes kom man til det modsatte Extrem: istedetfor en altfor stor Blødhed vilde Huden faae for stor Fasthed, den altfor slappe Hud vilde nu være for stram, og Sygdomsstoffet vilde saaledes, som Erfaring lærer, overdrages til Huden med Vanskelighed og Heftighed, og som oftest ufuldstændig. Allerede ovenfor anførte jeg, understøttet af tilstrækkelige Grunde, at Huden netop overtager den subtileste Deel af Sygdomsstoffene til Udskillelse af Legemet, og vi kjende faa Sygdomme, der ikke i Forbindelse med andre kritiske Phænomener hævedes under Fremtrædelsen af en rigelig Sved og under Afskallen af hele Overhuden :c. Naar nu paa den ene Side, idet Crisis indtræder, Huden næsten altid spiller Hovedrollen, saa see vi dog paa den anden Side, saavel ialmindelighed i Sygdommens afgjørende Øieblik, som især deleshed i diætetiske, eller, om man hellere vil, ved Vandcuren, at denne fortsatte Sveden ikke udelukker Indtrædelsen af andre Criser. Der opstaaer Brækninger, Diarrhee, og Blødninger af forskjellige Dele. At den Indvending, at den langvarige Sveden svækker Huden og Legemet, ikke holder Stik, derom kan man let overtyde sig ved at betragte Patienterne i Gräfenberg; ja Syge, der kom til dette Bad som Skeletter, og som neppe kunde sidde, langt mindre gaae, vandt dog lidt efter lidt, omendskjøndt Svedningen strax blev indledet og fortsat, Kræfter og en større Kjødmasse. Heraf kan man ogsaa see, hvorvidt de have Ret, der befrygte,

Tabet af den organiske Materie, og Vanskeligheden af dennes Erstatning, hvorved endnu engang kan bemærkes, at alle Syge tiltage i Muskelkraft, omendskjønet de ikke faae den rige Ansats til Fedme. Ogsaa Svedningen om Eftermiddagen har ikke den befrygtede skadelige Virkning, da den først begynder, naar Fordøielsen for største Delen er forbi, og Patienternes vedvarende gode Appetit beviser tilstrækkelig, at her neppe Noget staaer tilbage at ønske. Hvad den omtalte Forstoppelse betræffer, saa bemærker man som oftest denne hos Saadanne, der strax begyndte med at drikke et temmelig betydeligt Qvantum Vand, men den taber sig, som enhver anden Uregelmæssighed, i Stolgangen ved den fortsatte fuldkomnere Brug af det friske og kolde Vand. At Saar, der alt vare ifærd med at læges, atter bryde op, forekommer os meget naturligt, og forundrer os aldeles ikke, fordi Lægekraften bedst formaaer, at bortføre de Sygdomsstoffe, der ere i Legemet, ad den Vei, der alt bestaaer, eller nylig har bestaaet. Ogsaa ligger det i Sagens Natur, at Huden irriteres ved Svedningen, hvad maaskee nok vilde kunne indvirke skadeligt paa hiin, hvis ikke det derpaa følgende kolde Bad og Afvadskning paa sin eiendommelige Maade, ikke alene styrkede Huden, men ogsaa Legemet. Holder man inde med Svedningen, er der heller ikke flere Sygdomsstoffe forhaanden, der kunne bortføres ved Sveden, og nu føler man naturligviis en Behagelighed og forøget Kraft i det hele Legeme, hvad der atter giver den fulde Følelse af Sundhed og Velbefinden. Og saaledes kan man paa en viis Maade med Rette sige, at Irritabilitet virker bedst, naar den ei meer er forhaanden. Foruden det Anførte kunne

vi endnu meddele flere Grunde, hentede af Erfaringen, for at vise, hvor nyttig og nødvendig, en hensigtsmæssig og til rette Tid indledet Sveden virker til Helbredelsen af de meest forskjellige Sygdomme. De skulle imidlertid finde deres Plads et andet Sted.

Om Badning i Karret.

I den nederste Etage af de to større Priesnitzske Bygninger, og ved de øvrige Bygninger tætved i smaa Brædehuse findes Kar, hvortil og hvorfra der bestandig flyder friskt Vand. Det mindste af disse Kar er næsten dobbelt saa stort som vore almindelige Badekar; det største derimod er rundt og af en saadan Størrelse, at man beqvemt kan svømme omkring deri. Ved et af Karrene er den Indretning truffen, at det tilflydende Vand falder frit ovenfra, og giver saaledes tillige en Art Styrtebad.

I disse Beholdninger har Vandet Aarstidens sædvanlige Varmegrad, om Sommeren 5 til 8° Reaumur, og om Vinteren — der i Gräfenberg begynder meget tidlig og ender sildig — 1 til 4° R., hvorved der sætter sig Iis ved Siderne og Iisstykker flyde omkring i Vandet. Ved Vandets Temperatur foretages — ligemeget om det er Sommerhede eller Vinterkulde — ingen Forandring ved Tilsætning af varmt Vand, nemlig for de, der ere vante til Badskning og Baden i koldt Vand. Maaden, hvorpaa man lidt efter lidt vænnes hertil, er følgende: Den, der ved Curens Begyndelse sveder mindre, tager først et Halvbad i et mindre Kar, der er fyldt med fire til sex Tommer heit Vand af 12 til 15° R. og hvorved Patienten

gnider sit hele Legeme med de vaade Hænder, medens Ryggen gnides af Badetjeneren eller Badekonen. For svagelige Personer og for saadanne, der ere meget ængstelige for Vandet, er dette for første Gang tilstrækkeligt. Andre gaae, efter at de først i det afkjølede Vand have afgnedet Sveden, i det ganske kolde Vand, der indeholdes i det tætved staaende større Kar, dykke sig ned og gaae derpaa strax tilbage til det kun nogle faa Grader varmere Vand, der nu forekommer dem meget behagelig varmt. Dette Ophold i Vand af samme Temperaturgrad, der først forekom den Badende meget koldt og Øieblikket efter varmt, overbeviser Enhver om, hvor relativ Følelsen af Varme og Kulde er, og hvorledes det inden visse Grændser beroer paa Forskjellen af den Temperaturgrad, Legemet og det dette omgivende Medium har.

Først efter at Patienten nogenlunde har vænnet sig til Badet i det afkjølede Vand, og til den nysnævnte Procedure, og saaledes er styrket physisk og moralsk (thi ogsaa det sidste Moment er en Sag af stor Indflydelse), først da tillades det ham efter nogle eller flere Dage (naturligviis kun i chroniske Tilfælde) at gjøre alene og umiddelbar Brug af det kolde Bad til Afvadskningen. Men ogsaa nu dykker den Syge, efterat han hurtigt har vædet Ansigtet og Brystet, sig i Begyndelsen kun ned, og forlader derpaa Badet; først efter nogen Tids Forløb bliver han lidt efter lidt længere deri, en to, tre Minutter, sjelden fem til otte Minutter eller endnu længere, og dette kun naar Legemet ved disse og andre Foretagender, f. Ex. ved Styrtebadet, særdeles er hærdet, og ingen synlig Modvirkning, Incitations-Tilstand eller noget kritisk Tegn indtræder.

Den, der endnu ikke er vant til i fuld Sved at gaae i koldt Bad, kan i Begyndelsen ikke modstaae en vis Gysen, og Mange ikke engang da, naar de alt ere vante dertil. Er Huden bleven kraftigere, og dens Varme-Capacitet større, saa føler Patienten Intet til Kulden, selv om han bliver een, to til tre Minutter i det 5 til 8° R. kolde Vand. Legemets overflødige Varme er for stor til, at denne Tid skulde være tilstrækkelig til i det kolde Vand at unddrage Huden saameget deraf, at derved skulle kunne frembringes en Følelse af Kulde. Denne opstaaer først ved det i den kortere Tid varende kolde Bad, idet man træder ud af samme i Luften, og er meget ømfindtlig. Der hører ofte særdeles Anstrængelse til, for ved Hjelp af Legemets Bevægelse atter at blive varm, dersom ikke venligt og varmt Solskin kommer til.

Men naar det nu er bekjendt — hvad Mange erfare, der bruge de kolde Bade uden at vide hvorledes og uden Lægens Anviisning, — at et for langt Ophold i det kolde Bad virker svækkende paa Legemet ved den pludselige og for store Unddragning af Varmestof, saa er det ligesaa vist, at et kort Ophold i koldt Vand virker styrkende paa Huden og paa det hele Legeme. Ved Kulden vender snart Legemets naturlige Varme tilbage, og det er visselig en meget behagelig Følelse, naar den sande active Varme gjennemstrømmer Legemet, der nu ved det kolde Bad er styrket efter den besværlige Hede under Svedningen; klarere er da Aanden, roligere Sjelen; skarpere synes Hørelsen, lysere Diets Blik, stærkere Armen, kraftigere og mere elastisk Gangen. Den, der engang har erfaret denne altoplivende Følelse, denne forhøiede Svingkraft for enhver

Function, vil for Fremtiden ikke ved den Gysen, som han i første Dieblik føler i det kolde Bad, lade sig afholde fra oftere at gjentage det.

Men — vil man med Forundring spørge — træffer ikke Slaget øieblikkelig den, der vover i fuld Sved at gaae i saa koldt et Bad? Og der vil findes Hundrede, der med ligesaamange Grunde paa det Nøiagtigste bevise den Frygtsomme, der ængster sig for Vand og Kulde, at et Slagflod nødvendigviis maa ramme ham i et saa koldt Bad. Og dog er det ikke saaledes: Flere Hundrede Mennesker bade i Gräfenberg Dag for Dag paa denne Maade, og bevise ved den bestandige Fortsættelse af dette Experiment, at man paa ingen Maade behøver at frygte saa farlige Følger. En Dame, der efter Svedningen var bange for det kolde Bad og kun stak Fødderne i Vandet, var i flere Dage plaget af stærk Rivning i Lemmerne, og blev først befriet herfor efter flere Dages Sveden.

En ringe Grad af Blodcongestion mod Indvoldene, Brystet og Hovedet finder vel Sted; men de, der indvendig ere sunde, føle heraf ingen Besværligheder, uden maaske Aandedragets momentane Standsning idet de træde i Badet, saalænge de ikke ere tilvænte dette; senere Besværligheder aldeles ikke. Hos Flere, hvis Lunger alt have lidt ved Sygdomme, indtraadte Blodhoste, men maaskee havde det været Tilfældet ogsaa uden Badet. Disse tør imidlertid ikke tage dette. Men jeg saae Andre, der lede af organiske Feil i Hjertet, uden nogensomhelst skadelig Følge, med stor Behagelighed gaae i det kolde Bad, Nogle i fuld Sved, Andre med den blotte Sengevarme. Den Eneste, der aldeles ikke kunde taale det kolde Bad,

var en tredsindstyveaarig gammel, meget mager og af Gigt plaget Officier, hos hvem efter al Sandsynlighed den gigtige Afsætning havde fundet Sted i Hjernens Pulsaare. Denne Mand, hvis Legeme havde lidt utrolig i flere Felttoge, imellem flere Hundrede den Eneste, kunde neppe udholde en halv Minut i det kolde Bad, uden at der strax indfandt sig Svindel og en begyndende Bevidstløshed. Han maatte forlade Badet ved Hjelp af sin Tjener. Han holdt nu inde med de kolde Bade, tog Halvbade, og frotterede under disse Underlivet. Den Samme kunde heller ikke tilbringe noget Øieblik under Vandstraalens Fald i Styrtebadet, uden at være udsat for ovennævnte Tilfælde.

Da jeg for første Gang omtaler en Maade at anvende det kolde Vand paa, skal jeg her endnu tilføie en meget vigtig Bemærkning. Det gjelder nemlig, isærdeleshed i langvarige Sygdomme, som en almindelig Regel, aldrig at anvende det friske og kolde Vand naar Legemet er fuldkommen afkjølet, men kun naar Legemet ved forangaaende Bevægelse, ved at ligge i Sengen, ved at indvikles i uldne Tepper eller ved Sindets Bevægelse har vundet et saadant Overskud af Varmestof, at det kan afstaae en betydelig Deel af dette mod den Kulde, som det modtager fra Vandet; og er istand til at vedligeholde Blodets Omløb og Varmeudviklingen, saaledes at der er tilstrækkelig Energie forhaanden til at overvinde Kuldens Indvirkning. Legemet skal ikke lide ved Kulden, men denne skal kun berøve hiint dets overflødige Hede, og frembringe det rette Maal eller, om jeg saa maa udtrykke mig, den rette Tact for den organiske Varmeproduction.

Af alt Dette vil man have lært at kjende en consequent fortsat Sveds dybt indgribende Virkning, og ikke miskjende det kolde Bad, eller istedet for samme de kolde Badskninger og Overgydninger. Men det meest Eiendommelige bliver dog altid Combinationen af hines forskjellige Virkninger; og det er netop det Originale ved den Prießnitzske Methode. Man sveder, drikker under Sveden koldt Vand, og indaander tillige en reen og frisk Luft; kun mod Huden er hele Varmen, der skal fremkalde Sveden, concentrert. Man føler over det hele Legeme en stor Hede, men den strækker sig ikke igjennem det hele Legeme. Derfor kan man uden Fare bruge de kolde Bade, og deraf fremgaae hine særdeles styrkende Virkninger, som vi i saa høi Grad savne ved de saakaldte russiske Bade. Prießnitz sammenligner, som jeg ofte hørte, denne de kolde Bades Virkning paa det svedende Legeme med Jernets Smeden, naar det er varmt. Og i Sandhed, man maa smede medens Jernet er varmt. Men, som det forekommer mig, kan man ogsaa meget vel sammenligne det kolde Bad anvendt paa svedende Legemer med det gløbende Jerns hurtige Afkjølen, hvorved dette i høi Grad hærdes. Her, hvor Vandet har fra 4 til 8° R., det Sidste ved den største Sommerhede, og hvor derimod Huden har en Varmegrad fra 30 til 34° R., erhverver denne, om jeg saa maa udtrykke mig, netop derved den største organiske Varmecapacitet. Just denne enorme Temperaturforskjel af nogle og tyve Grader, og denne raske Overgang, er det, der saa særdeles forøger Kuldens Virkning. Og saaledes bliver det troligt og begribeligt, at Prießnietz,

hvad han forsikkrer, netop om Vinteren har seet de meest overraskende og heldigste Virkninger af hans Cure.

Det forekommer mig, at det ogsaa her kunde være det meest passende Sted at omtale et tilsyneladende ubetydeligt, men ikke uvigtigt Foretagende; jeg mener Hudens Aftørring og Gnidning. Det Første skeer i store, ikke meget fine, linnede Klæder, og er meget behageligt efter det kolde Bad. Hudens Gnidning, saavel i som efter Badet, foretages bedst med Haanden. I særdeles haardnakkede og især ved smertefulde Tilfælde, lægger Prießnitz selv Haand paa. Disse Hudens Gnidninger have i meer end een Henseende erindret mig om de electriske og magnetiske Kræfters Phænomener. De ere af ikke ringe Vigtighed ved Fordeling af stagnerede Fluida, til at fremkalde Virksomhed i Tarmene, til at blødgjøre forhærdede Steder, til Lindring af Smerter ꝛc. Vi vide, i hvilken viid Udstrækning, de ere blevne anvendte af ældre Læger.

Om Doucherne.

De vigtigste Doucher i Gräfenberg, eller meget mere de naturlige Styrtebade, befinde sig ikke i Stedet selv, men i en næsten en halv Miils Vei fjernet Skov, der er beliggende paa et Bjerg, det saakaldte „Hirschbadkammes“. Veien dertil gaaer først temmelig opad over Marker, derpaa noget nedad over en Slette igjennem en behagelig Skov af Bøge- og Fyrre-Træer. Høiere oppe paa Bjerget befinde sig nogle Doucher for Damer; noget tilside i Skoven paa Bjergskrænten ere andre for Herrer; — ved hver især falder Vandet fra en forskjellig

Høide, Vandstraalens Gjennemsnit er ligeledes forskjellig. Faldet er fra 6 til 18 Fod, og Gjennemsnittet i Renden fra 2 til 4re Tommer. En Hytte, sammenslaaet af Brædder, tjener til Beskyttelse ved Afklædningen, og nogle simple Brædder omgive Stedet, hvor Vandet falder.

Udentvivl af gode Grunde ere disse Doucher anlagte saa fjernt fra selve Bygningerne. Thi paa hine Steder udstrømmer en temmelig betydelig Masse Vand af Bjergets Skjød; og derved ere Patienterne nødsagede til, for at komme til Doucherne, at gjøre sig stærk legemlig Bevægelse i den frie Luft, og desuden vil Prießnitz, at Patienten ikke fuldkommen afkjølet skal træde under Vandstraalen, men med varm Hud, for at Legemets Varme saameget desto kraftigere kan modstaae det nedfaldende Vands Kulde, og udvikle sin egen Virksomhed.

Efterat man har afklædt sig i Brædehuset, og i selve Afslukket aflagt den sidste Bedækning, væder man hurtig Ansigt, Bryst og Nakke, træder derpaa under Vandstraalen, og lader denne spille i forskjellig Grad paa Legemets forskjellige Dele. Skuldrene, Nakken og Krydset udholde først Vandets verticale Fald; vil man formindske Vandets Kraft, saa holder man den enkelte Deel af Legemet, der skal modtage Straalen, i en skjæv Retning mod denne. Et Par horizontale Træstænger ere anbragte, for at man deri med Hænderne kan holde sig fast. Vil eller kan man ikke udsætte Hovedet for Vandets Kraft, saa kan man bryde denne ved at holde Hænderne over Hovedet. Man kan opfange Vandstraalen, idet man holder Haanden i en skjæv Retning, og saaledes brudt henleder den paa dette eller hiint ømtfindtlige Sted. Un-

derlivet bør man aldrig udsætte for Douchens directe og verticale Indvirkning; en Dame, der ikke iagttog dette, faldt øieblikkelig i Afmagt. I de mangfoldige Maader, hvorpaa Douchen kan afbenyttes, ere Patienterne selv meget opfindsomme.

Douche-Vandet har, hvor det bryder frem af Jorden, eller efterat det har løbet en kort Strækning igjennem Trærender, i den varmere Aarstid en Temperatur af 4 til 6° R. Men da disse Doucher ere i Skoven under fri Himmel, saa bidrager Luftens Temperatur, og dens vindstille eller stormende Beskaffenhed særdeles meget til, at man føler Vandet varmere eller koldere. I første Øieblik, naar man træder under det nedstyrtende Vand, overfalder den Badende en uvilkaarlig Gysen, især foranlediget ved Sprøitningen af de enkelte Vanddraaber; men har man hurtig vædet Ansigt, Bryst og Nakke, og lader man da, for at væde hele Legemet, Douchen falde hurtig over Nakken, Skuldrene og Ryggen o. s. v., saa indtræder hurtig en vis Velbefinden og en vedvarende Varme. Føler man ved længere Doucher af enkelte Legemsdele Kulde i de øvrige Dele af Legemet, saa behøver man blot, for atter at opvarme dem, at bringe dem under Vandstraalen. De, der have en tør, sprød, mørk og kun lidet omfindtlig Hud, vedligeholde en tidlang under Douchen den sædvanlige Farve; de derimod, der have en mere virksom, omfindtlig og hvidere Hud, blive røde paa det Sted, hvor Douchen falder. Alle syge Dele, som f. Ex. Huden over et opsvulmet Knæ, beholde i længere Tid en bleg Farve, medens maaskee det hele øvrige Legeme bliver rødligt.

Vandets Fald frembringer en stor Indvirkning saavel paa det hele Legeme, som paa hver enkelt, selv den mindste, Deel, og denne Indvirkning vinder en ganske eiendommelig Characteer ved Modsætningen imellem Vandets saavel bløde som haarde Natur, dets Kulde, og den ved Vandets Fald fremkaldte Varme i Huden. Først naar man forlader Douchen, og aftørrer Legemet, føler man ved Vandets hurtige Fordunstning paa hele Huden en Kulde, hvis Intensitet, som det forstaaer sig af sig selv, især bestemmes ved den Temperatur, Luften i samme Dieblik har. Kort derefter vender atter Varmen tilbage i Legemet, og i disse Dieblikke føler man de behageligste Følger af Styrtebadet. Alle Functioner ere forhøiede og Kraften forøget, Musklerne mere elastiske, Sindet oprømt og muntert, alle Sandser mere levende, en velgjørende og behagelig Varme gjennemtrænger hele Huden, og man føler, at Blodets Kredsløb med mere Energie søger mod denne.

Efter denne almindelige rystende Indvirkning, og efter denne eiendommelige Fremkalden af Varme, deels ved den mekaniske Kraft, deels ved Vandets Kulde, — bliver den hele Blodmasse og dens levende Organer, især hos ømfindtlige Personer, allarmeret, og Orgasmen i Blodet forøget. Derfra skriver sig den forøgede Varme i Blodet, Sandse-Organernes større Virksomhed, ja selve Mavens, Tarmenes o. s. v. Derfor foranlediges let Blødninger, som man alt tidligere var udsat for, og jeg selv fik under Douchen gjentagende Gange Næseblod, som jeg tidligere havde havt temmelig ofte, men som i de sidste Maaneder ikke havde meldt sig. Derfra endvidere skriver sig hiin Munterhed i alle Functioner;

men af samme Grunde opstaaer ogsaa hos sensiblere Personer, ved en forholdsviis alt for eftertrykkelig Brug af Douchen, en Følelse af Slappelse og Mathed. Dog saae jeg ogsaa Virtuoser, der uden at føle nogensomhelst Besvær, kunde i en Tid af femten til tyve Minutter udsætte deres Hoved for den verticale Indvirkning af en Vandmasse, der faldt fra en Høide af 7 Alen. Idet Hele kunne kraftige Naturer, der lidt efter lidt have vænnet sig til Styrtebadet, ved klart Veir, selv i Efteraaret, med Fornøielse tilbringe en halv Time og derover med afvexlende at lade Vandet falde paa forskjellige Dele af Legemet. Selv den Patient, om hvem jeg ovenfor sagde, at han leed af en organisk Feil i Hjertet, taalte den stærkeste Douche, og følte sig efter denne stedse muntrere og kraftfuldere, uden at erfare en endog kun momentan Forværring af hans Tilfælde. Omendskjøndt han ved sin Ankomst til Gräfenberg var meget svag og afmagret paa hele Legemet, vandt han dog allerede i den korte Tid af sex Uger et meget bedre Udseende og en større Muskelkraft.

Som Følge heraf anvendes Douchen overalt, hvor man anseer det for tjenligt at styrke Huden, og forøge dens Virksomhed, at fremskynde Blodets Kredsløb og gjentagende momentan at forhøie dets Orgasmus. Doucherne ere særdeles hensigtsmæssige, hvor det kommer an paa, ved den voldsomme Indvirkning paa det Hele, og især paa enkelte syge Dele, at bevæge og flydendegjøre Sygdomsstoffe, der have rodfæstet sig paa et eller andet Sted, og der ofte ikke vare tilgængelige for nogen anden Lægemethode; endvidere til at afsondre disse igjennem Huden, hvor tilvante Blødninger paany skulle

fremkaldes; hvor man vil fordele tidligere bestaaende Hududslet, f. Ex. Ringorme, der danne Grundlaget for langvarige Sygdomme af de indre Organer, eller Stagnationer i Portaaresystemet o. dsl.

Nogle Andre foreskrives efter Brugen af Styrtebadet en kort Tid at gjøre sig Bevægelse i den frie Luft, naar Solen skinner, blot indhyllet i et stort Linned-Klæde. Den temmelig tætte Skov med nogle af Solen beskinnede Pladse tjener til at lette Udførelsen af disse Forholdsregler. Naar vi erindre os, hvor oplivende og vederqvægende Luften og Sollyset indvirke paa alle organiske Væsener, naar vi betænke, hvor velgjørende den blotte Besolen (Insolation) er for Helbredelsen af Nervetilfælde, af rheumatiske og gigtigske Besværligheder, saa maae vi tilstaae, at den forenede Indvirkning af Lys, Varme og Luft umiddelbar paa hele Legemets Overflade, strax efter at Styrtebadet har sat den hele Organisme i en saa stærk Bevægelse, kun kan virke fordeelagtigt.

Om Sædebadet.

Sædebadene udgjøre, formedelst deres almindelige og væsentlige Nytte, en Hovedbestanddeel af den Cur, hvorom jeg taler. Derfor er ogsaa deres Brug saa hyppig, at jeg ikke har fundet nogen Patient, der ikke idetmindste een Gang om Dagen tog et Sædebad; Flere maatte imidlertid anvende dette Middel to til tre Gange om Dagen.

Man tager Sædebadet alt efter Patientens Magerhed eller Corpulence i et snævrere eller videre Trækar (Kubel), der er af en rund Form, har fire Fødder af to Tommers

Høide, og foroven et Indsnit, saa stort som en tredie Deel af dets hele Peripherie, og paa dets forhøiede Sider ovale Aabninger til Haandgreb. Dette Kar fyldes efter Omfanget af den Deel, der skal bades, med tre til fem Tommer høit Vand.

I Begyndelsen tager man i Almindelighed Vandet noget varmere, og siden af den Temperatur, som det har, naar det kommer fra Kilden. I langvarige Sygdomme er dette ogsaa det meest tjenlige. Men naar det gjelder om at behandle et acut Tilfælde, Sygdomstilfælde med Congestion af Blodet mod en enkelt Deel, forbunden med en høi Grad af Hidsighed i Blodet, saa tages Vandet til det første Sædebad af en 12 til 15° R. og først til det andet og tredie, der maaskee følger umiddelbart paa det første, en lavere Temperatur, for saaledes lidt efter lidt at nedstige til den koldere.

Det første Indtryk, som man fornemmer ved at bringe den Deel af Legemet, der i Reglen holdes varmt i Badet, er en overraskende Følelse af Kulde. Man har denne Fornemmelse hyppig endog længere Tid efter at man allerede er vant til dette Bad, men den giver dog snart Plads for Følelsen af en vis Behagelighed. I en meget kort Tid antager det Vand, der slutter nærmest til Legemet, en høiere Temperatur, og føles ikke, uden naar man ved Bevægelse bringer nye Vanddele i Berøring med samme. Deels ved Vandets Tryk, deels ved dets Kulde, opstaae i første Øieblik en let Congestion af Blodet til Hovedet, især deleshed naar Patienten ellers lider af et saadant Tilfælde. Men dette kan fuldkommen forebygges ved umiddelbar før at vadske Ansigtet i koldt Vand, eller ved strax

før Badet at lægge et koldt Omslag paa Hovedet. De Fleste bemærke slet ikke denne momentane Congestion. Under en længere Forbliven i Sædebadet bemærker man, at Pulsen slaaer langsommere og mindre hyppig, ligeledes deels at alt Vand i Karret lidt efter lidt antager en høiere Temperatur, deels at de øverste Legemsdele befries fra den for store Varme ɔ: Hede derved, at denne drages mod Neden. Paa Grund af Blodets hurtige Omløb begribes det let, hvorledes den hele Blodmasse i en kort Tid kan gaae igjennem de afkjølede Dele, hvor Varmeudvexlingen finder Sted, og hvorledes den forholdsmæssig overflødige Varme af alle øvrige Dele bortskaffes, for saaledes at udjevne Temperaturen imellem Vandet og Legemet. Følelsen heraf er i Sandhed meget behagelig, og kan meget vel gradeviis bemærkes af Enhver, der har lært at iagttage sit eget Legeme. Det varer ikke længe, saa føler man aldeles ikke, at man sidder i Vandet, hvis man ikke tilfældigviis sætter Vandets Overflade i Bevægelse, og derved væder de høiere Dele af Legemet, der staae i Berøring med Luften. Sjelden hænder det sig, at Kuldens Virkning paa Legemet foraarsager, at dette heelt igjennem bliver koldt, og dette kun naar Individet besidder en høi Grad af Irritabilitet, eller naar Sædebadet bestandig fornyes med koldt Vand. Først naar man udsætter de badede Dele for Luftens Indvirkning, fornemmer man den formindskede Varme, der foraarsager en ømfindtlig Følelse, og undertiden en almindelig Kulde igjennem hele Legemet. Efter Forløb af en halv eller heel Time, eller ved en ringe Varmeproduction, og efter at have brugt Sædebadet i en længere Tid, vel endnu sildigere

vender Varmen lidt efter lidt og fuldkommen tilbage i de afkjølede Dele; men den bliver nu indenfor de Grændser, som vi kalde Varme og ikke Hede.

Af alt Dette seer man klart, at Indvirkningen paa det hele Legeme af et i en kortere Tid brugt Sædebad ikke er saa stor, som naar det bruges i en længere Tid. Bruges Badet i en ti til femten Minutter, er Indvirkningen af Kuldens locale Anvendelse fremherskende. Det er bekjendt, hvor styrkende denne er. Fortsætter man Badet i en halv Time eller vel endnu længere, virker dette vel ikke svækkende, men den afledende og paa hele Legemet sig udstrækkende Virkning, bliver derved den fremherskende.

En anden Omstændighed maa endnu her skjenkes en særdeles Opmærksomhed. Huden suger nemlig ved en længere Berøring af det kolde Vand Meget af dette til sig. Det er en ligesaa udbredt, som feilagtig Mening, at Huden skulde indsuge mere af varmt end af koldt Vand, og Anvendelsen af de varme Bade støtter sig fornemmelig hertil. Men allerede den Omstændighed, at Sveden trænger hos den i varmt Vand sig Badende frem under forøget Turgor i Huden, og endnu vedbliver efter Badet, burde bringe Enhver til den Overbeviisning, at der paa samme Tid ikke i lige Maal kan finde Indsugning Sted. Den Forestilling, man har om Aabningen af de saakaldte Poris ved en høiere Temperatur, og den derpaa følgende Indtrængen af Vandet, beroer alene paa mekaniske Anskuelser. Men paa den anden Side beviser det, at Syge med leucophlegmatiske Legemer opsvulme betydelig i raakoldt Veir, at den største Indsugning finder Sted under

saadanne Omstændigheder. Denne Indsugning af det friske Vand giver, i Forbindelse med de anførte Virkninger, Sædebadet fremfor andre Bade en saa stor Vigtighed og Almindelighed. Thi det er begribeligt, at saavel Badet i Karrene, som Badskninger og Styrtebade, kun kan bruges i en meget kort Tid og i det Hele sjeldnere anvendes. Naar man sammenregner den hele Tid, som man, ved flere Gange om Dagen at bruge det, tilbringer i Sædebadet, da kan denne udgjøre flere Timer, og derved bedækker Vandet en stor Deel af Legemets Overflade.

Sædebadets Anvendelse har ogsaa forskjellige Nuanceringer efter de forskjellige Virkninger, man vil opnaae. Lider Nogen f. Ex. af Inflammation i Maven, saa bliver han strax bragt i et Sædebad af 12 til 15° R. Det bliver taget saa varmt, for endog at forebygge den lette Congestion, om hvilken der ovenfor var Tale. Efter en halv Times Forløb bliver Vandet fornyet og erstattet med et koldere, og dette bliver atter, naar Omstændighederne fordre det, efter Forløbet af en halv Time gjentaget. Under Badet drikker Patienten først mindre, siden en stor Mængde af friskt og koldt Vand. Kaster han maaske det første op, saa beholder han dog lidt efter lidt det senere nydte, og føler derved den forønskede Lindring. Et Omslag bedækker imidlertid Maveregionen, og man søger ved at gnide hans Hænder, Arme og Been, med Hænder vædede i friskt Vand, at henlede den mod Maven stedfindende Congestion mod de ydre Dele. Naar der imellem det andet eller tredie, umiddelbart efter hinanden følgende Sædebad paakommer Patienten en Kulde igjennem hele Legemet, og en almindelig Varme derpaa atter vender

tilbage, saa er Hensigten opnaaet. Man maa i Sandhed undre sig ved i næsten alle medicinske Lærebøger at finde Vanddrikken forbudet ved Inflammations-Tilfælde i Maven. I hvor lang Tid har man ikke allerede brugt kolde Vandomslag paa inflammerede Saar! Hvorfor skulde da ikke den indvendige Hede ved Inflammation i de ædle indre Dele forlange det samme souveraine Middel? Maa man ikke i den høieste Grad forundre sig over, at ved alle menneskelige Opdagelser det Simpleste, skjøndt det næsten altid er det ene Sande, først findes tilsidst?

Som Følge af disse angivne Virkninger, der under forskjellige Omstændigheder har en forskjellig Indflydelse, anvendes Sædebadet meget hyppigt, saavel ved locale Onder paa de Steder, som derved bringes under Vandet, og saadanne, der findes paa fjernere Dele af Legemet, som ogsaa ved almindelige Sygdoms-Tilfælde. Saaledes er det af en særdeles Nytte, og styrkende ved Svækkelse i Kjønsdelene, ved Impotens og de den ledsagende forskjellige Sygdoms Tilfælde. For saadanne bruges den imidlertid kun i ti til femten Minutter hvergang, og, hvad der i en vis Henseende er af Vigtighed, ikke umiddelbar før man gaaer til Sengs, da det vilde fremkalde en for stor Bevægelse i disse Dele. Ligeledes virker det yderst fordeelagtigt mod alle Arter af Sliimflod og ved primair Syphilis, deels ved at borttage den afsondrede Fugtighed, og deels ved at forfriske og styrke de syge, og sygelig offsondrende Dele. Allermeest ville ikke alene Fruentimmer, men ogsaa mange Læger undre sig, naar de høre, at Sædebadet, taget i koldt og friskt Vand, er det meest passende og kraftigste Middel til ikke alene at lindre de saa hyppige Smer-

ter ved Indtrædelsen af Menstruationen, men ogsaa til ved fortsat Brug aldeles at hæve dem. Man vil maaske mene, at det strider imod Alt, hvad man tidligere har antaget, naar vi paastaae, at Sædebadet i koldt Vand befordrer det sparsomt stedfindende Maanedlige, og dog følger det efter Sædebadet rigeligere og lettere. Ved dets Udeblivelse ville Organerne atter erholde den rigtige Spænding (tonus) og Friskhed til Udøvelsen af deres Function. Efter Brugen af Sædebadet strømmer Blodet med fornyet Kraft i de forfriskede og styrkede Dele. Ere Forandringerne udeblevne, saa bliver deres Indtrædelse lidt efter lidt fremkaldt ved gjentagende Brug af Sædebadet; ere de for sparsomme og smertefulde, saa fremkomme de nu rigeligere og uden Smerter.

De Sygdomme, der dernæst nærmest udfordre Brugen af Sædebadet, ere de forskjellige Arter af Underlivstilfælde, fra den simple Diarrhee indtil Dysenterie, Cholera og den meest haardnakkede Forstoppelse, og Følgerne af dets Anvendelse er altid større, jo heftigere Sygdomstilfældene ere. Derfor bruges Sædebadene med saadant Held mod Blodgang, isærdeleshed naar de anvendes strax i Sygdommens Begyndelse. Allerede i Badets første Oieblik lindrer det friske, kolde Vand den besværlige Brænden i Endetarmen, den utaalelige Trængen, og den store Hede og Beængstigelse i Underlivet. Lignende er Virkningen af Badet i Cholera-Tilfælde. Og der gives intet fortræffeligere Middel til at udjevne den saa hyppige Uregelmæssighed i Stolgangen, end den daglige Brug af Sædebadet, naar man tillige daglig drikker rigelig Vand.

Den under Badet næsten altid følgende lette Bortgang af Vinde, lægger tydelig nok for Dagen, at der under Applicationen af Badet finder en forøget peristaltisk Bevægelse Sted i Tarmene. Denne Hjelp er ligeledes høist tjenlig for Hæmorrhoidal-Syge, hvis Knuder og Smerter over Krydset man saaledes bedst hæver, bedre end ved nok saa mange Blodigler og Afføringsmidler. Det samme Middel understøtter væsentlig Helbredelsen af Stagnationer i Portaaresystemet, i Leveren, i Milten ꝛc. og hæver Mavesmerter. Denne Art Syge pleier under Badet med den flade Haand at indgnide Vand paa Underlivet i Maverregionen. Denne Indgnidning tjener i alt Fald til at befordre Curen. Vi vide jo af hvor velgjørende Følger dette Middel er i nysnævnte Sygdomme, selv uden det friske Vands helbredende Kraft.

Saadanne, der lide af chroniske Sygdomme eller af en Congestion mod de forskjellige Organer i Brystet, eller af organiske Feil i Hjertet og det store Blodkar i Brystet, gnide under Badet Brystet og Bugen med de vaade Hænder. Ved acute Sygdomme i høiere liggende Organer, som ved Betændelse i Lungen, i Lungesækken, i Hjernen eller ogsaa i de ydre Dele, bliver Sædebadet, ligesom ovenfor er sagt ved Mave-Inflammationer, først brugt mindre koldt, og siden stedse koldere, indtil den nødvendige Censformighed i Blodomløbet er tilbeiebragt. De øvrige Midler, som Curen anvender, understøtte væsentlig Sædebadets Virkning.

Iøvrigt tjener dette Bad, der, som tidligere er sagt, i første Øieblik fremkalder en let Congestion mod Hovedet, netop til at aflede Congestionen fra Hoved og Bryst.

I Forbindelse med Omslag paa Hovedet, og ogsaa uden saadanne, er det et fortræffeligt Middel imod alle Arter af Hovedsygdomme, man kalde dem Migraine, hæmorrhoidalske Hovedpiner eller Gigt i Hovedet. Og naar, efter en gjennemvaaget Nat, anvendt paa et anstrængende Studium, Øiet og hele Hovedet brænder, og en almindelig Spænden og Trykken besværer det lærde Hoved, saa findes der, efter de fortræffelige Love for Modvirkningen, Intet, der mere letter denne Tilstand, end Badningen af Sædet &c. i det friske kolde Vand, og hyppig Badskning af de udmattede Øine.

De kolde Omslag,

der bestaae deri, at man ligesaa ofte vexler et i Vand dyppet og flere Gange sammenlagt Linned, som det er opvarmet paa den lidende Deel, og hvortil man, naar Vandets Kuldegrad ikke er tilstrækkelig, kan bruge Snee eller Iis i Blærer — disse vil jeg ikke videre omtale; thi deres væsentlige Nytte og uundværlige Hjelp, især delesheb ved Inflammation i ydre saarede Dele, saavelsom ved Inflammation o. a. d. af indre Dele, er Gudskelov i vore Tider ligesaa almindelig bekjendt, som anerkjendt. Jeg maa imidlertid bemærke, at Prießnitz hos Syge, der have mange Sygdomsstoffe, ikke anbringer Kulden eller de kolde Omslag umiddelbart paa det syge Sted, men derimod i Nærheden deraf. Han vil derved forhindre, at en Abscees eller Svulst skal opstaae ved Henledningen af Sygdomsstoffene til det beskadigede Sted.

De tætsluttende Omslag

ere derimod ved den her omtalte Cur af den største Vigtighed, især ved chroniske Sygdomme. Der ere i Gräfenberg faa Patienter, der ikke enten bestandig eller dog til visse Tider bære et saadant Omslag paa en eller anden Deel af Legemet.

Tætsluttende Omslag, eller simpelthen Omslag, kalder man et flere Gange sammenlagt Stykke Linned, der er dyppet i friskt Vand saalænge indtil det er fuldkomment gjennemkjølet, og som derpaa stærkt afvredet er lagt paa den lidende Deel, saaledes at Luften intetsteds kan trænge ind. I Reglen lægger man over dette Linned endnu et tørt Stykke, eller ogsaa, mindre hensigtsmæssigt, Voxtaft, for at forebygge, at Patientens øvrige Linned og Klæder ikke skulle blive vaade, samt de deraf flydende skadelige Følger. Saadanne Omslag vexles kun nogle Gange om Dagen. Efter den Kulde, man i første Øieblik føler paa det Sted, hvor de anbringes, indtræder strax en forhøiet Varme, som oftest i en mærkelig forøget Grad. Ved Hjelp af denne Legemets Varme, og det ringe Forraad af Fugtighed i det tætsluttende Linned, holdes det tildækkede Sted i et vedvarende Bad af den fineste Vanddunst. Man vexler Omslaget, naar man føler, at det er fuldkommen tørt, og naar Huden saaledes ikke har nogen Fugtighed meer, som den kan indsuge.

Hvor man derfor kan komme til det Sted, hvor Sygdommen fremtræder, der lægger man et Omslag, det være nu blot en nervøs Affection, der ytrer sig, eller et Lem, der er angrebet af Rheumatisme eller Hensvinden,

eller bedækket af Raadsaar og Fistelgange. Ved chroniske Hovedpiner lægger man saadanne Omslag paa Hovedet, over Baghovedet ꝛc. Ved Orepine stikker man, hvad der gaaer ud paa det Samme, et Omslag i den yderste Oregang; lide Oinene af en habituel Congestion med en stor Irritabilitet i Nerverne, som f. Ex. hos en Hypochondrisk, anbringer man om Natten et bredt Omslag over Oinene; har en Rheumatisme betaget Halskiertlerne, ere disse opsvulmede, et Omslag om Halsen; plages man af en Hjertebanken, foranlediget af psychiske eller legemlige Aarsager, lider Hjertet af organiske Feil, finder der en habituel Congestion Sted mod Brystet, et Omslag over det hele Bryst; lider man af Mavesyge, Mavekrampe, Opkastelser, et Omslag over Maven; yttrer sig en Forkjølelse, Gigt eller nogensomhelst Sygdomsaarsag eller Sygdomsvirkning i Skulderen, Albuen, Armen, Hoften, Knæet eller Foden, saa bedækker man Skuldrene, Hoften, Knæet eller vel endog den hele Extremitet med et tætsluttende Omslag. Dersom et simpelt Bind holder Omslaget paa sin Plads, saa bliver det befæstiget ved Cirkelture og med Knappenaale. Naar der, medens Patienten ligger indviklet i de uldne Tæpper, er et enkelt Lem, der ikke vil svede, bliver der paa Stedet, for at fremvirke Sveden, anbragt et tætsluttende Omslag, som jeg allerede har sagt i det Kapitel, der handler om Svedningen, og Hensigten opnaaes saaledes meget snart. Det er ikke sjeldent Tilfældet, at Hududdunstningen paa saadanne syge Steder er seig, tyk og af en anden Farve, end paa den øvrige Deel af Huden, og at den klæber saa fast ved Linnedet, at dette kun ved Hjelp af Sæbe og heedt Vand kan fjernes derfra.

Hvad de kolde og tætsluttende Omslag ere for enkelte Legemsdele, det er Legemets Indvikling i vaade Lagener for det hele Legeme, alt eftersom Lagenet, naar det er blevet varmt, fornyes eller ikke. Ved det Første, der foretages i Mellemrum af et til tre Qvarteer, unddrages der Huden en betydelig Varme, den styrkes og bliver fastere; Productionen af det rette Maal af den organiske Varme understøttes, og den Syges Uro og Irritabilitet formindskes. Til denne Hensigt maae disse Indviklinger gjentages fire til sex Gange om Dagen.

Forbliver Patienten derimod liggende en længere Tid i Lagenet, saa er dette det kraftigste Middel til at vække Sveden, og det Bedste, naar der allerede er en feberagtig Bevægelse i Blodsystemet. Dette Middel har da et stort Fortrin fremfor Indviklingen i de uldne Tæpper. Thi medens det første aldeles gjennemkjøler Patienten, og frembyder megen Fugtighed for Huden til Indsugning, og derpaa, ved at sammenholde Varmen, energisk fremkalder Sveden, og saaledes paa en kunstig Maade bevirker et fuldstændigt Feberanfald, felier i det andet Tilfælde den forudgaaende Kulde, og der indtræder strax fra Begyndelsen af den forøgede Grad af Varme, der bevirker Sveden. Hvor derfor fordres en kraftig og almindelig Reaction af Huden og en Henleden mod den, ere disse Indviklinger i vaade linnede Klæder af de herligste Følger.

De locale Bade

finde paa lignende Maade, som den nys omtalte, deres Anvendelse paa locale Onder. Detter skeer efter den

Grundsætning, at sætte almindelige Midler mod almindelige Sygdomme, og locale mod locale, og at møde locale Yttringer af almindelige Sygdomme med Hensyn til disse. Saaledes anvendes Badning af Øinene, naar disse ere meget svage, mod den begyndende graae Stær, mod Kortsynethed ꝛc. ved Hjelp af smaa, dertil formede Glas — Badning af Baghovedet ved Øienbetændelse og ved for stor Bevægelse i Genitalsystemet — ved Smerte i Ansigtet Badning af den lidende Side — ved Neurolgier, Ischiadik, ved Gigtknuder, Knokkelsvulster, ved Contracturer og Anchyloser Badning af de deraf lidende Dele af Extremiteterne. — Da det her fornemmelig kommer an paa i nogen Tid at bringe den lidende Deel i en vedholdende eller ofte gjentagende Berøring med Vandet, saa bruges i visse Tilfælde, istedetfor Bade, de ofte gjentagne Badskninger. Især deleshed ved Øinene, naar man ret intensiv vil lade det friske og kolde Vand indvirke, kan saadanne Badskninger med den største Fordeel foretages af og til om Dagen, og før Sengetiden ved Hjelp af en fiin Svamp, saavel i dette som i lignende Tilfælde.

Det kunde maaskee ogsaa her være det meest passende Sted at omtale **Vandets Optagen i forskjellige Aabninger** af Legemet. Saaledes er den om Dagen ofte gjentagne Opsnusen af friskt Vand i Næseborene af stor Nytte, ikke alene ved Snue, ved hyppig Næseblod og andre Sygdomme i Næsen, men ogsaa ved Sygdomme i Taaresækken og langvarige Onder i Øinene. Det erstatter fuldkommen Brugen af Snustobak, hvis afledende Virksomhed anprises af saa Mange.

Ikke alene Reenligheden fordrer, at man skyller og

gurgler Munden med friskt Vand, men ogsaa mangfoldige Sygdomme i Tandkjødet, Tænderne o. s. v. Lægen maa, efter at Vandets Virkninger nu ikke mere ere ubekjendte, bestemme Anvendelsen i det enkelte Tilfælde.

Ved chroniske Vanskeligheder i Stolegangen er Intet tjenligere og af en sikkrere Virkning, end Lavements først af lunket og siden lidt efter lidt af aldeles koldt Vand. Som den ydre Hud af Legemet og dets Muskler i høi Grad styrkes, og deres Functioner fremmes ved de kolde Bade, saaledes bibringes ved disse locale Bade (thi Lavements ere i Grunden ikke andet) det nederste Partie af Tarmene, ja den hele Tarmecanal den rette Spændkraft (tonus) til deres Functioner.

Paa lignende Maade fremmes Helbredelsen af Sliimflod, Fruentimmernes langvarige Plage, ved saadanne Injectioner.

Om Criserne.

Der maa omtales et høist mærkværdigt Phænomen ved Helbredelsen paa denne diætetiske Vei af chroniske Sygdomme, der i det Væsentlige grunder sig derpaa, at det bliver gjort muligt for de sunde Dele ved deres Overvægt paa den simpleste Maade at helbrede de syge. Der finder nemlig, om jeg saa maa udtrykke mig, en Reconstruction af Sygdommen Sted, en Lov, efter hvilken Sygdommen bliver hævet paa den samme Vei, hvorpaa den har udbredt sig i Legemet — kun i modsat Retning. Dersom f. Ex. en Sygdom har sin første Oprindelse fra et Onde i Maven, og der derpaa var

opstaaet en Sygdom i Uterus f. Ex. Blennorrhoe, hvorved det oprindelige Onde i Maven, som det idetmindste forekom Patienten, fuldkomment forsvandt, saa vil ved Brugen af denne Cur Sygdommen formindskes forsaavidt den vedkommer Uterus, og det tidligere Onde i Maven atter vise sig. Saaledes vil den hele Række af Sygdomstilfælde, paa en stræng historisk Vei atter forsvinde, og tilsidst ophøre med det første. Paa denne Maade vise sig alle de Lidelser, som den Syge tidligere har været underkastet, atter paany, selv Bylder, der alt for flere Aar siden have været lægte, bryde atter op, for derpaa for bestandig at lukke sig; Smerter, der længst vare glemte, vaagne atter, hvor de tidligere have fundet Sted, for at tage den sidste Afsked.

Saadanne Tilfælde opstaae som oftest i lange Mellemrum, i det der hyppig vise sig røde Pletter uden Smerte, Smaablegne, Blærer, Furunkler, Rosen, Ringorme &c. Men ikke sjelden opstaae feberagtige Bevægelser med Udskillelser af Sved, Urin, Opkastelser, Blodflod, — og undertiden ikke uden betænkelige Følger. Ved saadanne Leiligheder optræder Lægen af Gräfenberg, der maaskee i lang Tid har afgivet den rolige, men dog iagttagende Tilskuer, med al den Forsigtighed og Energie, som man kan vente sig af en i saadanne Forhold bevandret og kraftfuld Mand. Da her ikke kan gives nogen almindelig Forskrift, og det kun kommer an paa rigtig at vurdere Tilfældet og gribe Øieblikket, holder han efter Omstændighederne inde med den inciterende Behandlingsmaade, virker afledende paa de ædle Organer, som fra Hjernen, Lungen &c., og fremmer med den største Forsigtighed Crisis,

hvoraf Sygdommens endelige Udfald og Sygdomsstoffenes Eliminering afhænger. Derfor udsættes Svedningen, Badningen og Doucherne enten aldeles, eller blive meget modererede; men istedet herfor, blive Vanddrikningen, en strængere Diæt, Sædebadene og Omslagene anvendte med maaskee en endnu større Kraft, hver efter deres forskjellige Virkning.

Det er det Tidspunct, der udfordrer en omfattende Kundskab af Curen, nøiagtig Jagttagelse, en rigtigt Tact og Bestemthed i Handling. Indtrædelsen af disse, ofte betænkelig forekommende, Tilfælde er det fornemmelig, der, uden en Læges Tilsyn, kan gjøre Vandcuren farlig. Ingen Uindviet formaaer at forudsee Følgerne af en saadan Cur, ingen Uindviet vil være istand til ved deres Optræden at lede dem til sand Nytte for den Syge; thi hvad der maaske ellers vilde ansees for uheldigt og skadeligt, kan maaskee netop her være meget velkomment. Hvad der anderledes behandlet i sine videre Følger vilde indvirke svækkende, bliver her uden nogensomhelst, tilmed paa en materiel Maade, svækkende Indflydelse, ja bliver hævet ved Patientens tiltagende Kræfter, og efter en kort Sygdom, følger en endnu langt kortere Reconvalescens.

Om hvorvidt Sygdomme kunne helbredes.

Det er intet Problem mere, men mange Hundrede, helbredede for lette og svære Sygdomme, prise det allerede som en uigjendrivelig Sandhed, at en stor Mængde af Sygdomme fra Grunden af ere hævede, isærdeleshed

ved den tilbørlige saa simple og saa consequente Anvendelse af det friske Vand, og hiin systematiske Sveden. Jeg siger fra Grunden; thi denne Cur angriber det Onde fra Roden af, varer derfor vel længere, men har ogsaa siden en desto meer vedvarende Følge. Det handler her om en aldeles Tilintetgjørelse af Sygdoms-Anlæget, Dispositionen, som hidtil endnu ingen anden Methode havde til Formaal. Her beroliges og undertrykkes Intet, men ethvert skjult Onde fremkaldes, og bringes, hvor det kun er muligt, til Erklæring. Ved Curen give de altid virksomme og vidunderlig virkende Kræfter Midlerne til Helbredelsen, uden paa en eensidig Maade at give disse nogen bestemt Retning.

Efter min Formening gives der ingen Sygdomstilstand hos Mennesket, hvor det rene og friske Vand ikke er den meest hensigtsmæssige Drikke, om man endog først lidt efter lidt maa vænne sig dertil; hvor ikke en flere Gange om Dagen fornyet Indladen af frisk Luft, vel ogsaa et vist Maadehold i Spise, — ere væsentlige Momenter for Helbredelsen, hvorledes endogsaa de øvrige Midler maatte være beskafne.

Man vil kun med Møie finde tilsyneladende Undtagelser, hvor ikke paa denne Maade, fra Barndommen af tagne Forholdsregler, skulle være istand til, at holde arvede, eller kort efter Fødslen paadragne Sygdomsanlæg paa deres laveste Trin, eller fuldkommen at udrydde dem.

I ethvert Tilfælde er den Gräfenberger Levemaade særdeles hensigtsmæssig til Sundhedens Gjenoprettelse for den Klasse af Mennesker, der har forkjælet deres Legeme ved en hyppig og rigelig Nydelse af fine Spiser

og hidsende Drikke, ved et bestandigt Ophold i stærkt opvarmede Værelser, og ved at indpakke og tilhylle enkelte Legemsdele; ogsaa for dem, der ved dilicate Sædvaner, ved længe at opholde sig i Sengen, ved slet Lecture rc. have svækket saavel deres Sjel, som deres Legeme. Hertil hører ogsaa den skadelige Brug af de varme Bade, og man skulde gjøre det til en almindelig Regel, selv efter Afbenyttelsen af de varme mineralske Kilder, der, som Erfaring lærer, helbrede saamange Sygdomme, at tilvende sig Brugen af det kolde Vand, saavel indvendig som udvendig, for derved atter at gjengive Legemet de tilbørlige Kræfter. Heri alene vil man finde Midler til at forebygge formeentlig ufuldkomne Cure og hyppige Recidiver, der stedse tvinge til atter at søge Lægens Hjelp.

Hiin Classe af Forkjølede er ikke plaget med noget hyppigere, end med de i saa lang Tid varmt behandlede Rheumatismer. Antallet af disse Patienter er legio. Og hvor Faa blive fuldkommen helbredede herfor, uden netop ved den Cur, som jeg her omtaler! Man synes at holde af at slæbe sig omkring med Sygdomme, der just ikke ere farlige for Livet. Imidlertid hæver intet Middel dem sikkrere og grundigere, end det her angivne. Og naar vi see, at en hurtig opstaaet Sved ved acute Rheumatismer hurtig hæver Ondet, saa sætter Virkningen af den fortsatte Sveden ved samtidig Brug af det kolde Vand i de chronisk-rheumatiske Sygdomme os i Forbauselse. Jeg saae en Lamhed i den høire Arm, der som Følge af et rheumatiskt Onde allerede havde bestaaet i flere Maaneder, forsvinde ved Anvendelsen af denne Cur, ikke at tale om Saadanne, der lede af Rheumatisme i Nakken, i

Skuldrene, i Krydset, i Hoften og af rheumatisk Diarrhee. En Diarrhee, der havde varet i fjorten Maaneder, og der næsten havde afmagret den Syge til Skelet, saae jeg i Gräfenberg ophøre efter det første kolde Bad, og i de paafølgende Uger vandt Patienten til stor Forundring Sjels- og Legemskraft samt Munterhed. Skarer af saadanne Syge kan man ved det Gräfenbergske Middel med stor Sikkerhed love den forønskede Helbredelse.

Nøie beslægtet hermed, og ofte af den samme Natur, er den saakaldte Katarrh. Jeg har under mit Ophold i Gräfenberg seet flere Katarrh-Patienter, der i lang Tid havde været plaget af dette Onde, komme sig betydelig, især der hvor dette var optraadt som Følge af en Sygdom i Maven eller Underlivet. En saadan Bedring, Tiltagen af Legemskræfter og bedre Udseende saae jeg endogsaa hos et blomstrende Individ (facies florida), der leed af ulcerede Tuberkler i den ene Lunge, og af hyppig tilbagevendende partielle Betændelser i Lungesækken, med en stor Uorden i de første Veies Functioner. Det Sidste var snart hævet, Inflammationerne udebleve, omendskjøndt Tilfældet i Lungen, der ellers ikke egner sig for denne Cur, vel ikke hævedes, men kun indskrænkedes og opholdtes i dens skadelige Indvirkning paa det øvrige Legeme. — Rheumatisme og Katarrh, der ledsages af Feber, cureres i kort Tid ved en saadan sagkyndig Behandlingsmaade. Nu jeg skriver dette, er det kun nogle Uger siden, at jeg saae Grev R. i tre Dage helbredes for en inflammatorisk katarrhalisk Feber, ved hvilket Onde Patienten tidligere, under dets hyppige Anfald, var vant til at tilbringe fjorten Dage til tre Uger i Sengen, og

derefter at gjennemgaae en ligesaa langvarig som møisommelig Reconvalescens, — og dette alene ved stræng Diæt, ved rigelig at drikke friskt Vand, indtil fem à sex Potter daglig, og ved to Gange, ligeledes daglig, at gjennemgaae Svedningen, og derpaa i den stærkeste Sved at tage det kolde Bad (7—8°) i to til tre Minutter. Man troe ikke, at en fornuftig Drikken af friskt Vand undertrykker Opspytningen; der gives intet bedre Middel til at opløse Slim og befordre Expectorationen.

Paa Grund af deres store Antal, lader jeg her følge Medicamentsyge, ɔ: saadanne, der ved en vedholdende, urigtig Brug af Medicamenter have, foruden deres oprindelige Sygdom, ved disses velgjørende Virkning endnu erhvervet en ny, og som finde deres største og maaskee eneste Hjelp i en velledet, omfattende og vedholdende Vandcur. Herhen hører ogsaa Reconvalescenterne efter udstandne hidsige Sygdomme, der ikke igjen kunne komme til Kræfter efter gjentagne Blodtab, eller hvis Mave eller øvrige Dele af Underlivet saaledes ere derangerede ved en overvættes Brug af Medicamenter f. Ex. under en Nervefeber (Exempler mangle ikke), at Fordøielsen kun med den største Besværlighed gaaer for sig. Under en saadan Cur følger der ikke sjelden secundære Criser. I den eminenteste Grad see vi dette Onde, og Curens helbringende Virkninger i Mercurialsygdomme. I vor hele uhyre Skat at Medicamenter have vi intet Middel, der formaaer at virke, hvad denne Næring, denne Drik, denne friske Luft, denne Sveden og denne Baden tilsammentagne udrette. Jeg saae der to Patienter, der blege, og kun bestaaende af Hud og

Been, vare komne til Gräfenberg med en tør Hoste, og hectisk Feber af syphilitisk-mercurial Aarsag. Den Ene kom sig betydelig i en Tid af to og en halv Maaned, den Anden i en noget længere Tid: Feberen og Hosten vare forsvundne, Muskelkraften og Legemets Omfang havde betydelig forøget sig; Furunkler og Raadsaar havde afsondret en heel Deel af ildelugtende Raad, og efter Fremgangen af deres Helbredelse, og andre saadanne Exempler, maatte deres fuldkomne Helbredelse være meget nær. Saadanne Syge, saavelsom de, der havde Ringorme, maatte, (hver især efter deres Legemsconstitution og Sygdommens Størrelse) af alle Patienter underkaste sig Svedecuren i den længste Tid og i den høieste Grad. En Patient, der leed af syphilitiske Halssaar, saae jeg reise bort efter to Maaneders Ophold uden at have gjenvundet sit Helbred, ja selv uden at føle sig bedre. Men iblandt Gjæsterne saae jeg heller Ingen utaalmodigere end denne, og er overbeviist om, at hvis han med den nødvendige Rolighed og Udholdenhed, maaskee endnu i nogle Maaneder, havde fortsat den paabegyndte Cur for hans dybt indgroede Onde, at han da vilde kunne have forladt Stedet sund og frisk som de Øvrige. Derimod vare der Andre, der høit og dyrt forsikkrede, at de aldrig nogensinde meer, og under ingen Betingelse vilde tage om det endog kun var et Gran Colomel. Erfaringer, som de med Hensyn til deres eget Legeme i en Række af Aar havde hentet sig, havde fuldkommen overtydet dem om, at saavel syphilitiske Saar, som Gonorrheer, om endog noget langsomt, saa dog med Sikkerhed, lægedes ved en passende Diæt, ved rigelig Drikken, ved Sveden, Baden og Sædebade. Derimod saae

jeg to Tilfælde af chroniske Gonorrhoeer, der uforstyrrede vedbleve at flyde, uagtet Brugen af hiin Cur. Syphilitiske Saar, der alt for flere Aar siden havde lukket sig, saae jeg meget ofte under Curen atter aabne sig, indtage det samme Omfang, som de tidligere havde havt, affondre en hvidgul Materie, og ved fortsat Cur, skjøndt kun bedækkede med Charpie, vædet i Vand, efter nogle Ugers Forløb for stedse at lukke sig.

Efter disse udgjøre Gigt-Patienterne et stort Antal af Gjæsterne i Gräfenberg. Under Categorien af Gigt pleier man ofte at henføre forskjellige Sygdomme, der ere forbundne med Smerter i Extremiteterne. De meest udmærkede Cure foretoges imidlertid efter min Formening efter denne Methode i sin hele Udstrækning paa saadanne Gigt-Patienter, hos hvem Knuder af det saakaldte Gigtstof havde dannet sig paa forskjellige Dele af Legemet, paa forskjellige Ledemod, i Forening med Stivhed i disse og Contracturer, selv paa Krystallinsen med den begyndende graae Stær; paa Saadanne, der plagedes af den anomale saakaldte atoniske Gigt. En derværende Fyrste, hos hvem betydelige Gigtknuder paa de forskjellige Lede paa Hænderne, paa Fingrene og paa Fødderne havde vanskabt disse Dele og gjort dem aldeles ubrugelige, og hvorpaa al Kunst forgjæves havde været anvendt, vandt Brugen af hine Lemmer tilbage, enskjøndt for det Første mindre fuldkomment. Ligeledes omtales i Gräfenberg en preussisk Officier, der som døv og contract af Gigt var kommen dertil, og som, efter en i flere Maaneder fortsat Cur, forlod Stedet i fuldkommen Besiddelse af sine Lemmers Brug, og af sin Hørelse.

For Saar af enhver Art, om de end ere nok saa udbredte og nok saa gamle, er denne Cur særdeles gunstig. De blive med fuldkommen Ret betragtede som naturlige Aabninger for Afsondringen af de i Legemet forhaandenværende Sygdomsstoffe. Er det først lykkedes ved Hjelp af Curen i dens hele Omfang at udrydde Sygdommen af Legemet, saa læges uden Ophold disse Saar, hvad enten de ere Huud- eller Beensaar.

Overhovedet jo flere Sygdomsstoffe der føres til Huden, jo mere Raad afsondres der igjennem Saarene. En Officier, B. v. F. fra Berlin, havde Beenedder af scrophuløs Natur paa Laar og Læg af det høire Been, falske Anchyloser i Knæet, og en Mængde af Smaabeen vare udstødte igjennem tolv Aabninger. Han kom til Gräfenberg, aftæret og med en hectisk Feber, efter at Lægerne i Berlin aldeles havde opgivet ham. Efter Forløb af fjorten Maaneder havde hans Befinden ved Hjelp af denne Cur særdeles forbedret sig; den ene Saaraabning havde lukket sig efter den anden, og Stivheden i Knæet var forsvunden. Saa herligt belønnedes hans Udholdenhed. I en kortere Tid cureredes en Vagtmester for Beenedder i Skinnebenet, endskjøndt man paa andre Steder, idet man betvivlede Muligheden af hans Helbredelse, alt havde tilraadet ham at lade Beinet amputere. Af en Mængde lignende Tilfælde nævnes kun her disse tvende. Men efter saadanne Helbredelser af en Sygdom, hvis Natur var af en saadan Beskaffenhed, kan jeg for Fremtiden i Tilfælde af Beenedder ikke let stemme for Amputation.

At Hæmorrhoidalsyge og Saadanne, der lide af lignende Onder, og have Hang til Hypocondrie, ved en passende Brug af denne Cur og især deleshed ved rigelig Vanddrikken, ikke alene føle stor Bedring, men endogsaa fuldkommen Helbredelse, vide vi af talrige, saavel egne som Andres Erfaringer. Men vilde disse Patienter have vundet deres Helbredelse i en kortere Tid, havde det været nødvendigt, at de havde iagttaget et større Maadehold under de forskjellige Maaltider.

Vi vide ligeledes af den i flere Familier brugte Sædvane, daglig at vadske Børnene over det hele Legeme med koldt Vand, og af mange Lægers Erfaringer, at saavel derved som ved en passende Diæt, Kirtel- og Radesygdomme forebygges og læges. Men dertil synes Kosten i Gräfenberg ikke at egne sig, den megen Melk vil ikke kunne fordøies, naar der danne sig Syrer i Maven. Børn kan man vel vænne til en saadan Kost, medens de ere sunde; men ikke saalænge de ere syge. Meget betydelige og udbredte Kirtelhævelser forsvinde under denne Cur. Selv i Tilfælde, hvor Halskirtlerne paa den venstre Side fremstilte en flad ophøiet fra Øret til Nøglebenet sig udstrækkende Hævelse, havde denne inden fire Maaneders Forløb betydelig formindsket sig, og vil udentvivl ved den under Curen stedse fortsatte Aftagen fuldkommen forsvinde.

Meget virksom saae jeg denne Cur imod hyppig tilbagevendende Bryst- og Mave-Inflammationer, der i Forbindelse med tidligere stedfindende Blodladninger allerede i høieste Grad havde svækket den Syge. Uagtet det raae Clima i Gräfenberg udebleve dog hine Tilbagefald, og Udseende, saavel som Kræfterne havde snart vundet betydeligt.

Inflammationer i Hjernen og Lungen har jeg under mit Ophold i Gräfenberg ikke iagttaget. Men at de virkelig maatte kunne helbredes ved disse energisk anvendte Midler, betvivler jeg intet Dieblik. Hvorfor skulde Inflammationer af de indre Dele ikke kunne læges paa samme Maade, som Erfaring lærer os, at de ydre Dele helbredes? desuden ville de, der drikke Vand, neppe nogensinde være udsatte for heftige Betændelser. Og hæves maaskee disse altid ved Blodladning? og hvorledes? En Fremgangsmaade, analog med den, hvorpaa jeg ovenfor har anført et Exempel, vil sikkert, om ikke altid helbrede de sværeste og meest forsømte Tilfælde, saa dog meer end nogetsomhelst andet brugeligt Middel understøtte andre Methoder.

I hidsige Hudsygdomme gives der intet kraftigere Middel til at fremkalde Udslettet og fremme dets Forløb, end rigelig at drikke friskt Vand, og under Hudens særdeles Torhed at anvende kolde Overgydninger, eller Indviklingen i de vaade linnede Klæder. Kjende vi dog allerede længe de Erfaringer, som Currie, Reuß, Frölich, Kolbany o. a. f. have gjort; men uagtet al den Sikkerhed, hvormed de anvendes, hvor liden Indgang have de fundet i Lægernes Praxis!

Nogen Vanskelighed foraarsager den fuldkomne Helbredelse af chronisk Hududslet. Men ved hvilken Cur ere disse ikke forhaanden? Lettest helbredes herfor Børn, den ungdommelige Alder, og Lyshaarede. Men hvad der allerede i og for sig er heldigt, det er, at ved denne Cur bringes f. Ex. Ringorme til at vise sig paa Huden, og de indre Organer befries herfor. En i lang Tid fortsat

og passende Diæt, med Udelukkelse af alle sure, skarpe, fede og hidsende Ting, bringer vel ogsaa, ved en fortsat Brug af Euren, Helbredelse. En Mand, der var kommen til Gräfenberg for at faae cureret et Par Pletter af saadanne Ringorme og forskjellige Besværligheder i Underlivet, befriedes for de Sidste, men blev bedækket paa det hele Legeme af Ringorme.

De mangfoldigste Sygdomme i Underlivet forebygges, og i alt Fald helbredes ved intet Middel saa sikkert, som ved den især indvortes Brug af det friske Vand. Jeg troer at kunne paastaae, at intet Mavetilfælde, det være Mavesyge, Mavekrampe eller andre deslige, helbredes radicalt uden at drikke Vand i temmelig betydelig Mængde. Men cureres de forskjellige Sygdomme i Underlivet, saa forsvinde ogsaa de fra dem sig skrivende Nervetilfælde, Migraine, Søvnløshed, Svimmel o. s. v., naar kun Lægen rigtig udfinder Aarsagernes Sammenhæng. Jeg selv leed tidligere af Syre i Maven og hyppige sure Opstød, mod hvilket Onde jeg alt i længere Tid med Held brugte det friske Vand. Ved den almindeligere og meer energiske Anvendelse af dette Middel fik jeg, efter nogle Dages Ophold i Gräfenberg, et Anfald af den sporadiske Cholera, hvorpaa der fulgte en betydelig Lettelse, og nu er jeg ved en passende Diæt og rigelig Brug af Vandet alt i Maaneder fuldkommen befriet for hiint Onde. Af egne Erfaringer kunde jeg her opstille en Mængde af Exempler.

Spørgsmaalet om de saakaldte Nervesygdommes muelige Helbredelse er ligesaa ubestemt som Sagen, man pleier at benævne ved dette Udtryk. Det beroer her, som overalt, væsentlig derpaa, om det er mueligt at fjerne de dem betingende Aarsager. Dog er efter min Overbeviisning ingen Methode mere istand til at hæve et hysterisk Onde,

end en saadan med Omhu anordnet diætetisk Cur. Nogle yderst nervesvage Herrer saae jeg i kort Tid betydelig tiltage i Kræfter, især deleshed ved den hyppige Brug af de vaade Indviklinger. Man har selv Exempler paa Helbredelse af Epilepsie. Andre Syge af samme Art, hvis Onde beroede paa organiske Feil i Hjernen eller i Hjertet &c., bleve naturligviis ikke helbredede.

Samtlige gastriske Febre, Cholera, Blodgang, Slimfebre, Typhus, Vexelfebre, der beroe paa gastriske Aarsager, helbredes med Sikkerhed, og uden de ellers saa hyppige Følgesygdomme, ved den rette indvendige og udvendige Brug af det kolde Vand, og ved en passende anvendt Svedecur. Kun enkelte Tilfælde turde maaskee fordre nogle faa Medicamenter *). Currie's, Mylius's og Fleres Erfaringer opstille mange lærerige Exempler paa den særegne Omgangsmaade, isærdeleshed paa de kolde Overgydninger.

Skulde jeg nævne alle de Sygdomme, hvis Helbredelse den rette Brug af det friske Vand enten særdeles understøtter, eller som et Middel for de lægende Kræfter ved en passende Diæt alene bevirker, saa maatte jeg gjøre et Register paa samtlige bekjendte Sygdomme. Efter de angivne talrige Momenter, vil det imidlertid ikke være vanskeligt for den ikke forudindtagne Læge, ved forekommende Sygdomme at bestemme den rette methodiske Anvendelse af det friske Vand, der er passende for hvert enkelt Individ. Men for at gaae med Sikkerhed og for at tilveiebringe en virkelig og vedvarende Helbredelse, maa man ikke see saa meget paa Formen, under hvilken Sygdommen fremtræder, som paa Det, der danner dens Grundvold.

*) Man erindre sig, at Priessnitz ikke bruger nogetsomhelst Medicament. (Oversætterens Anmærkning.)

